

KAZUS

nr 4

SZCZECIN
2012/2013

KazUS

nr 4/2013

Kwartalnik

czerwiec -lipiec sierpień

nakład: 100 egzemplarzy

Redakcja

Redaktorki naczelne

Sara Mioduszevska

Katarzyna Niedzwiedzka

Projekt okładki

Paweł Brzozowski

Drukarnia

Przedsiębiorstwo

Produkcyjno-Handlowe ZAPOL

al. Piastów 42,

71-062 Szczecin

Główny wydawca

Wydział Prawa i Administracji

Uniwersytetu Szczecińskiego

w Szczecinie

Witamy ponownie...

Bardzo nas ucieszyła informacja, że coraz więcej kół naukowych działających na Wydziale pragnie włączyć się w tworzenie następnego numeru gazety wydziałowej.

W niniejszym numerze znajdziecie artykuły następujących kół: Koła Naukowego Prawa Ochrony Środowiska, Koła Naukowego PeaceLab, Koła Naukowego Prawa Cywilnego „Lege Artis”, Koła Naukowego Prawa Gospodarczego Publicznego, Koła Nauk Penalnych, Koła Naukowego Arbitrażu i Mediacji oraz Koła Naukowego Prawa Polskiego i Porównawczego. Naszym celem jest wspólna inicjatywa WSZYSTKICH kół, mamy nadzieję, że już niedługo dołączą do nas pozostali, zapewniając jeszcze większą różnorodność.

Dziękujemy Wam, Drodzy Czytelnicy, że jesteście z nami. Niestety w najbliższym czasie wyjeżdżamy na częściowe studia do Włoch i nie będziemy mogli zajmować się wydaniem kolejnego numeru gazety, liczymy jednak, że znajdą się osoby, które będą chciały kontynuować nasz pomysł. ©

Sara i Kasia ;-)

Spis treści

KOŁO NAUKOWE PRAWA OCHRONY ŚRODOWISKA

Sara Mioduszevska, Paulina Moskal,
Katarzyna Niedźwiedzka, Maurycy
Palej czyk „Ustalenie obszarów
ograniczonego użytkowania, a naruszenie
zobowiązań RP na tle prawa Unii
Europejskiej".....5

Aneta Szczepanik „Ochrona środowiska,
a prawo własności nieruchomości".....9

KOŁO NAUKOWE PeaceLab.....11

Agata Zielińska, Anna Mylokosta, Ewa
Michałkiewicz, Ewa Milczarek, Helena
Lipska, Zofia Olejnik „Fair Trade -
Sprawiedliwy Handel"11

KOŁO NAUKOWE NAUK PENALNYCH 16

Amadeusz Przezpolewski „Zarys
wybranych aspektów recydywy w ujęciu
Kodeksu Karnego oraz na tle polityki
kryminalnej" 16

KOŁO NAUKOWE LEGE ARTIS.....18

Magdalena Krzyżanowska „Niewiedza
spadkobiercy o stanie spadku a błąd
istotny"18

KOŁO NAUKOWE ARBITRAŻU I MEDIACJI

Renata Kuśmerek, Barbara Michalska,
Magdalena Nowińska, Agata Rożek
„Rola mediatora w mediacji cywilnej" 22

KOŁO NAUKOWE PRAWA POLSKIEGO I PORÓWNAWCZEGO

Magdalena Marosz „Pojęcie
obywatelstwa w Polsce i w Niemczech" .. 23

KOŁO NAUKOWE PRAWA GOSPODARCZEGO PUBLICZNEGO

Hanna Bielecka i Justyna Korolczuk
„Praktyczna strona problematyki
dziedziczenia".....28

Podziękowania

KOŁO NAUKOWE PRAWA OCHRONY ŚRODOWISKA

Artykuły sprawdzone przez
prof. zw. dr. hab. Marka Górskiego

Sara Mioduszevska, Paulina Moskal, Katarzyna Niedźwiedzka, Maurycy Palejczyk „Ustalenie obszarów ograniczonego użytkowania, a naruszenie zobowiązań RP na tle prawa Unii Europejskiej”

Sąd Najwyższy rozpatrywał skargę kasacyjną z dnia 14 marca 2012 r. (II CSK 304/11) z powództwa mieszkanki miasta P. przeciwko Skarbowi Państwa o zapłatę odszkodowania, w związku ustanowieniem obszaru ograniczonego użytkowania, obejmującym teren jej nieruchomości, na której znajduje się budynek mieszkalny. W skardze kasacyjnej powódka zarzuciła naruszenie art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. oraz art. 129 ust. 2 i 4 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska, art. 1 Protokołu nr 1 do Europejskiej Konwencji o ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, art. 31 ust. 3, art. 32 ust. 1 i art. 64 ust. 1 i 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. W związku z tym zaistniała potrzeba przeanalizowania, czy ustalenie strefy ograniczonego użytkowania powoduje naruszenie przez RP ciężących na niej zobowiązań na arenie międzynarodowej.

Ograniczenie sposobu korzystania z nieruchomości w celu ochrony zasobów środowiska może nastąpić jedynie na podstawie przepisów ustawy Prawo ochrony środowiska, zwanej dalej POŚ oraz ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. W myśl ustawy POŚ ograniczenie może nastąpić wyłącznie w przypadkach i formach w niej określonych. Ograniczenie może stanowić: poddanie ochronie obszarów na podstawie przepisów ustawy o ochronie przyrody, ustalenie warunków korzystania z wód, obszarów ochronnych zbiorników wód śródlądowych na podstawie przepisów ustawy Prawo wodne, wyznaczenie obszarów cichych, utworzenie obszarów ograniczonego użytkowania, utworzenie strefy przemysłowej.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami ustawy jeżeli z postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko, z analizy porealizacyjnej albo z przeglądu ekologicznego wynika, że mimo zastosowania dostępnych rozwiązań technicznych, technologicznych i organizacyjnych nie mogą być dotrzymane standardy jakości środowiska poza terenem zakładu lub innego obiektu, to tworzy się obszar ograniczonego użytkowania.

Obowiązek utworzenia obszaru ograniczonego użytkowania dla określonego zakładu lub innego obiektu stwierdza się w pozwoleniu na budowę, jeżeli obowiązek utworzenia obszaru ograniczonego użytkowania wynika z postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko. Jednak, gdy przedsięwzięcie polega na budowie drogi krajowej, obszar ograniczonego użytkowania wyznacza się na podstawie analizy porealizacyjnej. W pozwoleniu na budowę nakłada się obowiązek sporządzenia analizy porealizacyjnej po upływie 1 roku od dnia oddania obiektu do użytkowania i jej przedstawienia w terminie 18 miesięcy od dnia oddania obiektu do użytkowania.

Nie należy zapomnieć, że obszar ograniczonego użytkowania tworzy się także dla instalacji wymagających pozwolenia zintegrowanego, innych niż oczyszczalnie ścieków, składowiska odpadów komunalnych, kompostownie, trasy komunikacyjne, lotniska, linie i stacje elektroenergetyczne oraz instalacje radiokomunikacyjne, radionawigacyjne i radiolokacyjne, dla których pozwolenie na budowę zostało wydane przed dniem 1 października 2001 r., a których użytkowanie rozpoczęło się nie później niż do dnia 30 czerwca 2003 r., jeżeli, pomimo zastosowania najlepszych dostępnych technik, nie mogą być dotrzymane dopuszczalne poziomy hałasu poza terenem zakładu.

Korzystanie z nieruchomości, do której tytuł prawny posiada inny podmiot zostaje ograniczone poprzez uciążliwości związane z utworzeniem obszaru ograniczonego użytkowania, co pozwala na powodowanie negatywnych oddziaływań. Zakres tych ograniczeń musi określić akt tworzący obszar. Akt ten musi być stworzony w granicach dopuszczonych ustawą. Wprowadzone ogranicze-

KazUS

nia nie mogą wynikać z niczego innego niż analizy przeprowadzonej w sformalizowany sposób. Należy stwierdzić, że zakres ograniczenia możliwości korzystania z nieruchomości powinien zostać ograniczony jedynie do działań niezbędnych, nie może być zaś dowolny.

Bez wątpienia podmioty, których nieruchomości będąc przedmiotem nie tylko ich prawa własności, ale i posiadania, w skutek wydania aktu tworzącego obszar ograniczonego użytkowania ponoszą pewną szkodę. Szkodą jest również koszt poniesiony w celu wypełnienia wymagań określonych dla istniejących już budynków, nawet wtedy, gdy nie ma prawnego obowiązku działań w tym zakresie.

Jeżeli w związku z ograniczeniem sposobu korzystania z nieruchomości, korzystanie z niej lub z jej części, w dotychczasowy sposób lub zgodny z dotychczasowym przeznaczeniem, stało się niemożliwe lub istotnie ograniczone, właściciel nieruchomości może żądać wykupienia nieruchomości lub jej części. Właściciel jest uprawniony do domagania się odszkodowania, jeżeli w związku z ograniczeniem sposobu korzystania z nieruchomości poniósł nieuzasadnioną szkodę. Zmniejszenie wartości nieruchomości w świetle przepisów ustawy o POŚ również stanowi szkodę. Roszczenia te przysługują nie tylko właścicielowi, ale też użytkownikowi wieczystemu, a także osobie, której przysługuje prawo rzeczowe do nieruchomości. Ponieważ ograniczenie sposobu korzystania z nieruchomości może wynikać z aktu prawa miejscowego (rozporządzenia wojewody w poprzednim stanie prawnym), z roszczeniem można wystąpić więc w okresie 2 lat od jego wejścia w życie. Właściwym do rozpatrzenia sporu jest sąd powszechny. W sprawach roszczeń nie stosuje się przepisów ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, dotyczących roszczeń z tytułu ograniczenia sposobu korzystania z nieruchomości.

Od dawna przedmiotem sporu w doktrynie prawa ochrony środowiska jest kto powinien ponosić odpowiedzialność związaną z ustanowieniem obszaru ograniczonego użytkowania, czy ten który podejmuje przedsięwzięcie mogące znacząco

oddziaływać na środowisko czy podmiot administracji publicznej, który wydaje akt de facto ustanawiający obszar. Ustawa a POŚ stanowi, że obowiązany do wypłaty odszkodowania lub wykupu nieruchomości jest ten, którego działalność spowodowała wprowadzenie ograniczeń w związku z ustanowieniem obszaru ograniczanego użytkowania.

Jedną z najważniejszych umów międzynarodowych dotyczących ochrony praw człowieka jest umowa międzynarodowa przyjęta pod auspicjum Rady Europy. Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (zwana dalej EKPCz), podpisana została w Rzymie 4 listopada 1950 roku (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284). EKPCz była wielokrotnie zmieniana, a także uzupełniana protokołami dodatkowymi. Konwencja odwołuje się do postanowień Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, która stanowiła tzw. wspólny standard do osiągnięcia. EKPCz weszła w życie 3 września 1950 roku. Wiąże ona 45 państw. Polska jest członkiem Rady Europy od 26 listopada 1991 roku, zaś od 19 stycznia 1993 roku pozostaje związana EKPCz. Jednakże w stosunku do Polski deklaracja o uznaniu kompetencji organów kontrolnych weszła w życie dopiero z dniem 1 maja 1993 roku.

Protokół nr 1 EKPCz (zwanego dalej protokołem) został podpisany w Paryżu 20 marca 1952 roku, rozszerza on konwencyjny katalog praw o: prawo do poszanowania swojego mienia, prawo do nauki, prawo do wolnych wyborów. Na straży przestrzegania praw człowieka zawartych w EKPCz, jak również protokołach dodatkowych stoi powołany do życia postanowieniami Konwencji Europejskiej Trybunał Praw Człowieka (zwanego dalej ETPCz) z siedzibą w Strasburgu.

Art. 1 Protokołu zapewnia każdej osobie zarówno fizycznej jak i prawnej prawo do poszanowania swego mienia. Protokół podkreśla również, że nikt nie może być pozbawiony swojej własności, chyba że w interesie publicznym i na warunkach przewidzianych przez ustawę oraz zgodnie z ogólnymi zasadami prawa międzynarodowego. Jednakże nie można zapomnieć o zastrzeżeniu

przewidzianym przez Protokół, że zawarte w niej postanowienia nie będą jednak w żaden sposób naruszać prawa państwa do stosowania ustaw, jakie uzna za konieczne do uregulowania sposobu korzystania z własności zgodnie z interesem powszechnym lub w celu zabezpieczenia uiszczania podatków bądź innych należności lub kar pieniężnych.

Zgodnie z wyrokiem ETPCz z 1976 roku, dotyczące *Handyside przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, a także zgodnie z wyrokiem z 1979 roku dotyczące *Marckx przeciwko Belgii* prawo do poszanowania mienia można utożsamiać z „prawem do własności”. Jednakże nie można zapomnieć, że istotą prawa do poszanowania mienia jest ochrona osób przed nieuzasadnioną ingerencją ze strony państwa, które owe prawo ma zapewniać, a więc każdy ma prawo do niezakłóconego korzystania z mienia. Dlatego też pierwsze określenie „prawo do poszanowania”, a nie „prawo do własności” lepiej oddaje prawa zawarte w art. 1 Protokołu.

Należy wyraźnie podkreślić, że ochronie podlega tzw. mienie niepubliczne, ponieważ osoby prawa publicznego nie mogą w tym przypadku dochodzić swoich roszczeń na podstawie Konwencji. ETPCz w swoich orzeczeniach wielokrotnie podkreślał, że koncepcja mienia zawarta w art. 1 Protokołu ma znaczenie autonomiczne. Zarówno dobra materialne, jak też inne prawa i interesy stanowiące aktywa powinny być również traktowane jako prawa majątkowe, a więc również jako mienie. Zgodnie z kierunkami orzecznictwymi ETPCz mienie, o którym mowa obejmuje zarówno mienie istniejące, jak i wartości majątkowe, w tym wierzytelności, co do których skarżącym ma co najmniej tzw. uzasadnione oczekiwania. Należy podkreślić, że również roszczenia publicznoprawne, w szczególności roszczenia odszkodowawcze, uprawnienia rentowe i emerytalne oraz licencje na prowadzenie określonej działalności gospodarczej, wchodzą w zakres pojęcia mienia w rozumieniu art. 1 Protokołu.

Orzecznictwo ETPCz art. 1 Protokołu obejmuje trzy odrębne normy. Pierwsza z nich wyraża zasadę niezakłóconego korzystania z wła-

sności, norma ta ma charakter ogólny. Druga z nich odnosi się do pozbawienia mienia, określając jednocześnie prawne warunki owego pozbawienia. Trzecia z nich stwierdza, że w interesie powszechnym państwo jest uprawnione między innymi do kontroli korzystania z własności. Jednakże, wszystkie te normy należy interpretować z poszanowaniem tej pierwszej, która ma charakter ogólny.

Należy podkreślić, że zgodnie z linią orzecznictwczą ETPCz, art. 1 Protokołu gwarantuje prawo własności, nie rozciąga się jednak na prawo do nabycia własności.

Ingerencja w prawo własności zazwyczaj jest rezultatem decyzji organów administracji. Może również wynikać z wyroków sądów, a także choć przypadek ten nie jest zbyt częsty bezpośrednio z regulacji prawnych. Z ingerencją w prawo własności mamy do czynienia także wtedy, gdy dochodzi do niej także wskutek działania podmiotów innych niż władze publiczne, a więc przykładowo osób prywatnych, wtedy zarzut naruszenia art. 1 protokołu nr 1 można stawiać jeśli władze publiczne, choćby w małym stopniu, przyczyniły się do ingerencji.

Ingerencja w korzystanie z prawa lub wolności uznanej w konwencji, a więc także prawa do poszanowania mienia, musi realizować uprawniony cel w interesie ogólnym oraz czynić zadość wymogom proporcjonalności. ETPCz w swoich orzeczeniach bardzo często posługiwał się w tym zakresie terminem „właściwa równowaga”, pomiędzy potrzebami ogólnymi, a czynieniu zadość podstawowym prawom jednostki. Należy ocenić, czy w związku z decyzją strona nie poniosła nadmiernego i nieproporcjonalnego ciężaru.

ETPCz wielokrotnie podkreślał, że w sytuacji, w której nie wchodzi w grę odebranie własności, ale wprowadzenie środków kontroli korzystania z przysługującego prawa własności, brak odszkodowania jest istotną okolicznością, która musi być brana pod uwagę przy ocenie, czy została osiągnięta właściwa równowaga interesów, prywatnego i powszechnego. ETPCz stanął na stanowisku, że

tylko ta okoliczność nie wystarcza jednak do uznania, że nastąpiło naruszenie art. 1 Protokołu nr 1.

Wymogi ochrony środowiska naturalnego mogą stanowić według ETPCz podstawę do ograniczenia korzystania z własności. ETPCz w sprawie Hamer przeciwko Belgii podkreślił, że środowisko naturalne jest wartością zasługującą na ochronę, ponieważ władze publiczne biorą na siebie odpowiedzialność w sferze ochrony środowiska naturalnego. Ograniczenia prawa własności są dopuszczalne w takich sytuacjach, pod warunkiem, że została zachowana właściwa równowaga wchodzących w grę sprzecznych interesów.

Zgodne z postanowieniami Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 roku ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw. Wolność człowieka to wartość, która została poddana ochronie prawnej. Każdy, a więc zwykły obywatel, a nawet organ administracji publicznej zobowiązany jest szanować wolność i prawa innych osób. Tak więc Konstytucja, ustanawiając zasadę dotyczącą poszanowania przysługującej człowiekowi wolności, jednocześnie określa jej gwarancje i granice oraz warunki stosowania niezbędnych jej ograniczeń. Uregulowanie to jest związane z faktem, że w świecie współczesnym niemożliwe jest istnienie praw i wolności absolutnych nie podlegających ograniczeniom ze strony państwa. Należy jednak mieć na uwadze zasadę proporcjonalności, u której źródeł leży idea zakazu nadmiernej ingerencji. Zakaz nadmiernej ingerencji uznaje, że jeżeli muszą zostać wprowadzone ograniczenia praw i wolności to powinny one następować tylko w takim zakresie, który jest niezbędny, a więc minimalnie koniecznym. Aby ustalić co jest niezbędne, a co nadmierne, należy porównać znaczenie interesu społecznego, któremu dane ograniczenie ma służyć, a także znaczenie prawa czy wolności, które ma być ograniczone.

Konstytucja zapewnia też wszystkim równość wobec prawa. Każdy powinien być traktowany w sposób równy przez władze publiczną. Jest to druga po wolności najważniejsza zasada wyrażona w konstytucji. Z zasady tej można wywieść ogólny zakaz dyskryminacji na każdym polu życia społecznego. Dyskryminacji nie mogą usprawiedliwiać, żadne powody i żadne przyczyny. Konstytucja nie przewiduje w tej materii żadnych ustępstw.

Ustawa zasadnicza zapewnia każdemu prawo do własności, innych praw majątkowych oraz prawa dziedziczenia. Prawa te podlegają równej dla wszystkich ochronie prawnej.

W świetle przedstawionej powyżej analizy prawnej nie można zgodzić się z zarzutami jakoby wprowadzenie strefy ograniczonego użytkowania naruszało wskazane powyżej zobowiązania RP. Z orzecznictwa ETPCz, jak również z konstytucji wynika, że ograniczenie praw może nastąpić z uwzględnieniem zasady proporcjonalności, a także z uwzględnieniem zasad współżycia społecznego. Należy uznać, że prawidłowe funkcjonowanie lotniska wojskowego w Krzesinach, które stało się przedmiotem sporu rozpatrywanego przez Sąd Najwyższy jest istotne dla całego społeczeństwa. Lotnictwo w Polsce, jak i innych krajach Unii Europejskiej stanowi najszybciej rozwijającą się gałąź transportu. Nasz kraj pod względem dynamiki tego wzrostu zajmuje czołowe miejsce na świecie według Międzynarodowego Zrzeszenia Przewoźników Lotniczych (IATA). Celem całego społeczeństwa powinno być utrzymywanie tej tendencji, aby zapewnić poprawne funkcjonowanie tego sektora gospodarki. Dlatego też niezbędne jest rozwijanie infrastruktury lotniskowej. Lotniska wojskowe spełniają dodatkowo jeszcze jedną bardzo ważną funkcję - pozwalają zapewnić prawidłowe budowanie systemu obronnego kraju.

Aneta Szczepanik „Ochrona środowiska, a prawo własności nieruchomości”

Wstęp

Prawo własności jest najszerszym, podstawowym prawem rzeczowym, chronionym przez Konstytucję RP (art.21). Przewiduje ona możliwość ograniczenia korzystania z tego prawa tylko w sposób ustanowiony w ustawie oraz, gdy jest to konieczne w demokratycznym państwie, m.in. dla ochrony środowiska. Jak wskazuje się w orzecznictwie¹, ochrona ta jest jedną z priorytetowych wartości i założeń ustawy zasadniczej, której w pewnych sytuacjach przyznaje się pierwszeństwo nad prawem własności. Może być także celem publicznym w rozumieniu ustawy o gospodarce nieruchomościami, a zatem realizacja zadań z zakresu tej ochrony może uzasadniać wyłączenie.

Zakres przedmiotowy ograniczeń

Podstawy ograniczenia korzystania z nieruchomości uzasadnione potrzebą ochrony środowiska wskazuje explicite ustawa z dnia 27 kwietnia 2001r. *Prawo ochrony środowiska*. Należy do nich poddanie ochronie obszarów lub obiektów na podstawie przepisów *Ustawy o ochronie przyrody*, czyli parków narodowych, rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych, obszarów chronionego krajobrazu, obszarów Natura 2000, a także pomników przyrody, stanowisk dokumentacyjnych, użytków ekologicznych czy zespołów przyrodniczo-krajobrazowych i ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów. Ograniczenie może nastąpić przez ustalenie warunków korzystania z wód regionu wodnego lub zlewni oraz ustanowienie obszarów ochronnych zbiorników wód śródlądowych na podstawie przepisów ustawy *Prawo wodne*, a także przez wyznaczenie obszarów cichych w aglomeracji oraz obszarów cichych poza aglomeracją. Do kręgu powyższych źródeł należy dodać utworzenie obszaru ograniczonego użytkowania, czyli instytucję prawną wykorzystywaną w ochronie środowiska przed zanieczyszczeniami², tudzież utworzenie strefy przemysłowej.

Jeżeli granice parku narodowego lub rezerwatu przyrody obejmą nieruchomość, pojawia się obligatoryjny zakaz budowy lub przebudowy obiektów budowlanych, prowadzenia działalności wytwórczej, handlowej i rolniczej, zakłócania ciszy. Tylko za zgodą dyrektora parku narodowego albo regionalnego dyrektora ochrony środowiska można prowadzić badania naukowe, a w wyznaczonych przez nich miejscach palić ogniska czy wyroby tytoniowe, odbywać piesze wędrówki i wspinaczki. Zakazów tych jest rzecz jasna o wiele więcej, ich katalog wymienia szczegółowo art. 15 *Ustawy o ochronie przyrody* z dnia 16 kwietnia 2004r. O ile ich charakter, jak już wspominałam, jest obligatoryjny, tak w przypadku objęcia nieruchomości granicami parku krajobrazowego lub chronionego krajobrazu ustawa nadaje im fakultatywność. Innym ważnym aspektem do-tyczającym omawianych ograniczeń jest to, że nie muszą one występować w formie zakazów, tak jak w przypadku wspomnianej wyżej ustawy, a więc przyjęcia biernej postawy i powstrzymania się od pewnych działań. Wręcz przeciwnie, ustawa *Prawo wodne* z dnia 17 lipca 2001r. wyraźnie nakazuje dokonania określonych w niej czynności. W strefie ochrony bezpośredniej ujęć wód podziemnych oraz powierzchniowych są to m.in. zagospodarowanie terenu zielenią i jego ogrodzenie.

Ustawa paś, zapewnia radzie powiatu utworzenie, w formie uchwały, obszaru cichego w aglomeracji, czyli obszaru, na którym nie występują przekroczenia dopuszczalnych poziomów hałasu, jak również poza aglomeracją, a więc takiego, który nie jest narażony na oddziaływanie hałasu komunikacyjnego, przemysłowego lub pochodzącego z działalności rekreacyjno-wypoczynkowej. Wyznaczenie musi uwzględniać szczególne potrzeby ochrony przed hałasem tych obszarów. Rada musi także podać wymagania zapewniające utrzymanie poziomu hałasu co najmniej na istniejącym poziomie. Projekt uchwały podlega uzgodnieniu z organem wykonawczym gminy.

Wymienione rozwiązania zmierzające do ochrony cennych zasobów środowiska oraz zapobiegające konsekwencjom szkodliwej działalności mogą w dotkliwy sposób uniemożliwić korzystanie

¹ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 07.06..2001r., sygn. K. 20/00

² Górski M., *Prawo ochrony środowiska*, Warszawa 2009

z nieruchomości w całości lub w części. Dlatego też ustawa określa kwestię odpowiedzialności odszkodowawczej za poniesioną szkodę i przewiduje możliwość wykupu nieruchomości objętej ograniczeniem.

Legitymacja czynna do wystąpienia z roszczeniem

W pierwszej kolejności należy określić komu przysługuje roszczenie z tytułu ustanowienia ograniczeń. Zgodnie z ustawą p.o.ś. uprawnienia przysługują właścicielowi nieruchomości, użytkownikowi wieczystemu oraz osobie, której przysługuje prawo rzeczowe do nieruchomości. W literaturze uznaje się, że do tej grupy mogą być zaliczeni użytkownicy nieruchomości, jak również osoby posiadające prawa do dożywocia³. Podmioty te mogą żądać wykupienia nieruchomości lub jej części, jeżeli dalsze korzystanie z niej stało się istotnie utrudnione lub niemożliwe, a także na podstawie art. 129 ust. 2 p.o.ś. żądać odszkodowania za szkodę, obejmującą również zmniejszenie wartości nieruchomości. Z roszczeniami można wystąpić w ciągu 2 lat od dnia wejścia w życie rozporządzenia lub aktu prawa miejscowego powodującego ograniczenie sposobu korzystania z nieruchomości. Jest to termin zawity, a więc po jego upływie roszczenia ulegają przedawnieniu, nie można zastosować przymusu prawnego wobec podmiotu zobowiązanego. Opisana procedura nie dotyczy konsekwencji miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, objętych odrębnym reżimem zawartym w ustawie o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym⁴.

Legitymacja bierna

W przypadku chęci wniesienia żądania, należy skierować je do odpowiedniego starosty. Ustali on w drodze decyzji wysokość należnego odszkodowania po uprzednim uzyskaniu opinii rzeczoznawcy majątkowego. Wartość nieruchomości ustala się według zasad i trybu opisanego w ustawie o gospodarce nieruchomościami. Warto zwrócić uwagę, że jest to mało spotykana sytuacja,

w której organy administracji rozstrzygają w sprawach o odszkodowanie. Decyzja starosty jest niezaskarżalna, jednak osobie nieusatysfakcjonowanej lub kwestionującej jej treść, w ciągu 30 dni od jej doręczenia przysługuje prawo wniesienia powództwa do sądu powszechnego. Z takiego samego prawa może skorzystać podmiot, który nie otrzymał decyzji w terminie 3 miesięcy od złożenia wniosku.

Obowiązek wypłaty odszkodowania lub wykupu nieruchomości spoczywa na:

- właściwej jednostce samorządu terytorialnego - jeżeli ograniczenie sposobu korzystania z nieruchomości nastąpiło w wyniku uchwalenia aktu prawa miejscowego przez organ samorządu terytorialnego;
- reprezentowanym przez wojewodę Skarbie Państwa - jeżeli ograniczenie sposobu korzystania z nieruchomości nastąpiło w wyniku wydania rozporządzenia Rady Ministrów, właściwego ministra albo wojewody;
- reprezentowanym przez dyrektora regionalnego zarządu gospodarki wodnej Skarbie Państwa - jeżeli ograniczenie sposobu korzystania z nieruchomości nastąpiło w wyniku wydania przez niego rozporządzenia.

Co ciekawe, w przypadku, gdy przedmiotem wywłaszczenia jest tylko część nieruchomości, co powoduje, że jej pozostała część nie może być wykorzystywana tak, jak dotychczas, właściciel ma prawo żądać, aby Skarb Państwa albo jednostka samorządu terytorialnego nabyły ją w drodze umowy. Przepisy chronią więc interes poszkodowanego, żeby nie ucierpiał on w wyniku ograniczeń związanych z ochroną środowiska. Jeżeli powyższe żądanie nie zostanie spełnione, wierzyciel może domagać się wydania orzeczenia stwierdzającego obowiązek złożenia oświadczenia woli o nabyciu takiej nieruchomości.

Gruszecki K. *Prawo ochrony środowiska- komentarz*, Warszawa 2011

Lipiński A., *Podstawy prawne ochrony środowiska*, Warszawa 2010

Zakończenie

Reasumując, środowisko i jego ochrona są jednym z głównych zadań władz państwowych. Niejednokrotnie wspomina o tym bogactwie i jego szczególnym znaczeniu Konstytucja RP. Na jej podstawie, w związku z ochroną przyrody, mogą być wprowadzone ograniczenia w korzystaniu z nieruchomości. Wraz z nimi ustawodawca w trosce o osobę w ten sposób poszkodowaną, posiadającą niektóre tytuły prawne do nieruchomości, stworzył regulacje służące rekompensacie z tego powodu. Ustawy niekiedy bardzo głęboko ingerują w istotę prawa własności, jednak pamiętajmy, że ma to na celu wspólne dobro, nasze i naszych potomków.

KOŁO NAUKOWE PeaceLab

Artykuł sprawdzony przez

dr. hab. prof. US Pasqualea Policastro

Agata Zielińska, Anna Mylokosta, Ewa Michalkiewicz, Ewa Milczarek, Helena Lipska, Zofia Olejnik „Fair Trade - Sprawiedliwy Handel”

Międzynarodowy Dzień Fair Trade

(Agata Zielińska)

„Czy wiesz, że za zebranie kilograma ziaren kawy Etiopczyk zarabia średnio 70 groszy, podczas gdy w europejskich kawiarniach z takiej ilości kawy można zaparzyć ok. 80 filiżanek napoju, wartych ponad 400 złotych? Na Wybrzeżu Kości Słoniowej, skąd pochodzi duża część kakao trafiającego na europejskie rynki, w niewolniczych warunkach nierzadko pracują także dzieci? W Ekwadorze, gdzie banany są jednym z głównych źródeł dochodów z eksportu, prawie 80% ludności żyje poniżej granicy ubóstwa, a zarobek pracowników plantacji stanowi zaledwie 1-2% ceny, jaką płacimy za banany w sklepie?”

Dane pochodzące z oficjalnej strony internetowej Polskiej Akcji Humanitarnej - http://www.pah.org.pl/nasze-dzialania/4/795/maja_swiatowy_dzien_sprawiedliwego_handlu

11 maja 2013 roku, po raz dwudziesty trzeci obchodziliśmy **Światowy Dzień Sprawiedliwego Handlu**. Fair Trade - Sprawiedliwy Handel - to prężnie rozwijający się ruch międzynarodowy, który ma na celu, objąć swoim zasięgiem, wszystkie regiony, tak ażeby włączyć do walki z realiami dzisiejszego świata, opisanymi we wstępie, wszystkich ludzi dobrej woli. Jako Członkinie Koła Naukowego Peace Lab, zainspirowane ideą tego ruchu, postanowiłyśmy przybliżyć Ci, Drogi Czytelniku, fenomen i zasadność popierania zasad i celów Sprawiedliwego Handlu⁶.

Jak co roku, w drugą sobotę maja, entuzjaści, osoby popierające i współuczestniczące w ruchu Fair Trade, świętowali Międzynarodowy Dzień Sprawiedliwego Handlu, którego organizatorem w skali globalnej jest World Fair Trade Organization - Światowa Organizacja Sprawiedliwego Handlu. Tegoroczne święto Sprawiedliwego Handlu przebiegało pod hasłem „Ręka w rękę dla Sprawiedliwego Handlu”⁷. W wielu miastach zarówno w Polsce jak i na świecie, zwolennicy ruchu Fair Trade, łącząc się w „łańcuchy rąk ludzi dobrej woli”⁸ wyrażali swoje poparcie dla idei Sprawiedliwego Handlu.

Historia Międzynarodowego Dnia Sprawiedliwego Handlu rozpoczyna się już w 1966 roku, kiedy to odbył się pierwszy Europejski Dzień Sklepów Świata (European Worldshop Day), zorganizowany przez NEWS! (Network of European World Shops). Inicjatorką pomysłu celebrowania dnia Sprawiedliwego Handlu była Safia Minney, a w późniejszym czasie inicjatywę tę podjęło Międzynarodowe Stowarzyszenie Sprawiedliwego Handlu, czego efektem było zorganizowanie pierwszego Światowego Dnia Sprawiedliwego Handlu.

Polska również przyłączyła się do tego ruchu, i w tym roku, już po raz siódmy w historii, w wielu polskich miastach, obchodzono Międzynarodowy Dzień Sprawiedliwego Handlu, poprzez organizację debat, konkursów, wykładów, demonstra-

⁶ http://www.fairtrade.org.pl/a252_swiatowy_dzien_sprawiedliwego_handlu_11_maja2013_sobota.html

⁷ <http://www.sprawiedliwyhandel.pl/>

⁸ Ibidem

cji, wystaw, warsztatów czy pokazów „sprawiedliwej mody”.

Celem organizowania Dnia Fair Trade, jest zwrócenie uwagi obywateli i opinii publicznej na problemy związane z ubóstwem, wyzyskiem, wszechogarniającą nędzą, która dotyka ludzi Trzeciego Świata i rolę jaką spełnia Fair Trade w zwalczaniu i zapobieganiu tym problemom. Pamiętajmy jednak, że dzięki Nam, Międzynarodowy Dzień Sprawiedliwego Handlu może mieć miejsce każdego dnia, przestrzegajmy tylko zasad Fair Trade i wcielajmy w życie Sprawiedliwy Handel.

Pojęcie Fair Trade

(Anna Myłokosta)

Pierwszą oficjalną definicję Fair Trade stworzyła największa organizacja Sprawiedliwego Handlu - Fairtrade International (FLO) według której „*Fairtrade jest alternatywnym podejściem do tradycyjnego handlu i opiera się na współpracy pomiędzy producentami i konsumentami. Fairtrade oferuje producentom lepsze możliwości rozwoju i zmienia zasady handlu, co pozwala poprawić ich warunki życia i planowanie przyszłości. Fairtrade pozwala konsumentom na znaczną redukcję ubóstwa poprzez ich decyzje podczas codziennych zakupów*”⁹.

Cztery największe sieci Sprawiedliwego Handlu na świecie: Fairtrade Labelling Organisations International, WFTO, NEWS!, EFTA tworzące platformę współpracy FINE uzgodniły wspólną definicję Sprawiedliwego Handlu poprzez wskazanie, iż „*Fair Trade jest partnerstwem handlowym opartym na dialogu, przejrzystości i szacunku, które dąży do większej równości w handlu międzynarodowym. Przyczynia się do zrównoważonego rozwoju przez oferowanie lepszych warunków handlowych i ochronę praw marginalizowanych producentów i pracowników najemnych szczególnie na ubogim Południu. Organizacje Sprawiedliwego Handlu (wspomagane przez konsumentów) są aktywnie zaangażowane we wspieranie producentów, podnoszenie świadomości i kampanie na rzecz zmian*

zasad i praktyk konwencjonalnego handlu międzynarodowego”¹⁰.

Wyżej wskazana definicja wskazuje, iż *Fair Trade* jest przede wszystkim partnerstwem handlowym z krajami rozwijającymi się mającym na celu stworzenia lepszych i uczciwszych warunków handlowych producentom i pracownikom najemnym tych krajów. Można zatem powiedzieć, iż Sprawiedliwy Handel polega na oferowaniu lepszej oraz uczciwszej ceny producentom z krajów Globalnego Południa za wytwarzane przez nich produkty, co pozwala nie tylko na prowadzenia przez te podmioty swojej działalności w sposób zrównoważony, ale również pomaga rozwijać kraje, z których pochodzą oferowane produkty, w sposób odpowiadający demokratycznym zasadom.

Korzyści ze sprawiedliwego handlu czerpią nie tylko producenci wytwarzanych artykułów, ale również ich konsumenci. Sprawiedliwy handel pozwala kupować konsumentom z krajów wysoko rozwiniętych produkty wysokiej jakości, które dają gwarancję tego, że ludzie, którzy pracowali przy ich powstawaniu otrzymali za swoją pracę uczciwe wynagrodzenie.

Kraje i produkty Fair Trade

(Ewa Michałkiewicz)

Fair Trade jest to ruch na rzecz Globalnego Południa, dążący do wsparcia krajów rozwijających się poprzez wymianę handlową. W wymianie tej biorą udział dwie kategorie krajów - kraje wysoko rozwinięte oraz kraje rozwijające się, zwane właśnie Krajami Globalnego Południa albo krajami Trzeciego Świata. Do pierwszej kategorii należą przede wszystkim państwa europejskie, choć nie tylko, prezentujące wysoki poziom rozwoju gospodarczego i społecznego np. Szwecja, Wielka Brytania, Francja, ale też Polska. Do drugiej kategorii zalicza się te państwa, które położone są w regionie Afryki, Azji, czy Ameryki Łacińskiej m.in. Kenia, Urugwaj, Peru, Wietnam. Państwa rozwinięte są nabywcami produktów, które wytwarzane są przez

¹⁰ <http://www.skiepfa.ir-tra.de> i <http://www.skiepfa.de> p i/P robie my-z-definicja-Fair-Trade-clinks-pol-198.html

producentów w regionach Trzeciego Świata. Ceny tych produktów są nieco wyższe niż te, które oferowane są nam przez sklepiki osiedlowe, markety, czy wielkie supermarkety. Jednakże należy uznać, że ich główny atut to wysoka jakość i oryginalność, które warte są swojej ceny. Produkty te produkowane są bowiem w warunkach naturalnych i z użyciem tradycyjnych, regionalnych metod. Produkty Fair Trade to przede wszystkim żywność, taka jak kawy, kakao, banany, mango. Jednakże istotny element stanowią również materiały wyrobione z miejscowych upraw lnu, regionalna ceramika, czy też złoża surowców np. złota, z których wykonywana jest następnie biżuteria. Wszystkie produkty sprzedawane w ramach ruchu uzyskują odpowiedni certyfikat i oznaczane są międzynarodowym symbolem organizacji Fair Trade.

Historia ruchu Fair Trade

(Ewa Milczarek)

Dzisiejszy międzynarodowy ruch sprawiedliwego handlu jest rozdrobniony, a jego struktura jest dość skomplikowana. Jest to spowodowane warunkami w jakich powstał. Wśród autorów zajmujących się tematyką sprawiedliwego handlu istnieją rozbieżności co do daty narodzin tej idei. Danielle De Lee w „*History of fair trade*” wiąże jego początek z działalnością misjonarzy w XII wieku, którzy sprzedawali produkty rękodzieła, pochodzące z misji, w swoich parafiach. Większość autorów za początek uznaje drugą połowę XX wieku. Wiązała się ona z dekolonizacją oraz liberalizacją handlu¹¹

Bez wątpienia jednak to wiek XX przyniósł prawdziwy rozwój idei sprawiedliwego handlu. W różnych krajach ruch ten rozwijał się niezależnie. Momentem zwrotnym dla rozwoju Fairtrade były lata 60 XX wieku, gdzie ruch społecznych inicjatyw trafił na podatny grunt polityczny, który ułatwiał mu rozwój. Międzynarodowe polityczne spotkania, które zaowocowały pojawieniem się hasła *Trade not Aid*¹², wzywały do rozwijania współpracy handlowej z krajami rozwijającymi się jako najlepszej formy pomocy dla ich rozwoju gospodarczego.

¹¹ Jarosław Greser, Joanna Kruszyńska *Trzeci świat a liberalizacja handlu a rozwój Globalnego Południa, Wyzwania Globalnego Południa, 2010*

¹² Z ang. Handel zamiast pomocy

Kampania społeczna spowodowała otwieranie wielu sklepów z produktami sprowadzanymi wprost od producentów z państw Afryki, Azji, Ameryki Środkowej i Południowej¹³. Była to tak naprawdę pierwsza akcja skierowana na międzynarodową skalę.

W Wielkiej Brytanii 1964 roku Oxfam¹⁴ założył pierwszą organizację alternatywnego handlu (ATO) i otworzył sklepy sprzedające produkty z krajów rozwijających się, głównie rękodzieło i kartki świąteczne¹⁵. Podobne inicjatywy rozwijały się w innych rozwiniętych państwach takich jak Stany Zjednoczone czy Holandia¹⁷. Do lat 80 ruch koncentrował się na rękodziele, później wypierać je zaczęły produkty spożywcze.

Początkowo ich rozwój był od siebie stosunkowo niezależny i dość chaotyczny. W 1988 holenderski oddział organizacji Max Hayelaar stworzył system certyfikacji, który pozwolił na wprowadzenie logo Fair Trade do masowej produkcji¹⁸. Dopiero w roku 1989 powstała organizacja International Federation for Alternative Trade (IFAT), która zrzesza grupy producentów, organizacje alternatywnego handlu i innych uczestników Sprawiedliwego Handlu z Afryki, Azji, Australii, Europy, Ameryki Północnej i Południowej. Organizacja zmieniła nazwę na World Fair Trade Organization i

¹³ Uzasadnienie do projektu uchwały Rady Miasta Poznania w sprawie poparcia idei Sprawiedliwego Handlu i starań Miasta Poznania o uzyskanie tytułu „Miasta przyjaznego dla Sprawiedliwego Handlu”.

¹⁴ [Zawww.oxfam.org](http://www.oxfam.org) Oxfam był organizacją humanitarną, która w czasie II Wojny Światowej zajmowała się pomocą dla okupowanej Grecji, później zaczął zajmować się pomocą ratunkową oraz wdrażaniem długoterminowych programów dla dotkniętych społecznością. Są częścią globalnego ruchu zajmującego się m.in. sprawiedliwym handlem, edukacją, zmianami klimatycznymi

¹⁵ Dane z oficjalnej strony <http://www.oxfam.org.uk/what-we-do/about-us/history-of-oxfam>

¹⁶ Od lat 40 wraz z pojawieniem się Ten Thousand Villages- ruch stworzony przez Edne Ruth Byler, która rozpoczęła sprzedaż produktów rękodzieła głównie w Puerto Rico

¹⁷ W roku 1967 powstała organizacja importowa SOS. Wereldhandel. W tym samym czasie holenderskie grupy wspierania Trzeciego Świata zaczęły sprzedawać cukier trzcinowy pod hasłem: „Kupując cukier trzcinowy, pomagasz biednym krajom w dążeniu do dobrobytu”. Prowadzono też sprzedaż wyrobów rzemieślniczych z Południa, zaś w roku 1969 powstał pierwszy Sklep Świata

¹⁸ Konferencja organizowana przez Ministerstwo Gospodarki: „CO to jest sprawiedliwy handel?”, 2 października 2009, Warszawa

dzisiaj ma 450 członków w 75 państwach."¹⁹ Ten trend doprowadził do powstania pierwszej organizacji certyfikującej, przyznającej prawo używania znaku handlowego Sprawiedliwego Handlu. Późniejsze lata owocowały nowymi organizacjami tego typu: Transfair International (współzałożycielem była EFTA), Fair Trade Foundation, Reilun Kaupan i Rattisemrkt.

Miasta przyjazne dla Sprawiedliwego Handlu

(Helena Lipska)

Jedną z najważniejszych inicjatyw, które znacząco przyczyniają się do rozwoju sprawiedliwego handlu w społeczności lokalnej są Miasta Sprawiedliwego Handlu. Miastem Sprawiedliwego Handlu jest każda społeczność, w której zarówno ludzie, jak i instytucje wspierają na co dzień rynek produktów Sprawiedliwego Handlu, przyczyniając się do polepszenia sytuacji producentów i rolników w krajach rozwijających się²⁰.

Międzynarodowy ruch miast FT zapoczątkowany został w 2000r. w Garstang w Anglii. Z inicjatywy Bruca Crowthera miasto to zadeklarowało się jako *Pierwsze Miasto Fairtrade na Świecie*". Mieszkańcy przy wsparciu miejscowych polityków i zaangażowaniu lokalnych mediów rozpoczęli kampanię, mającą poszerzyć świadomość społeczeństwa na temat sprawiedliwego handlu. Kampania ta odniosła sukces, ponieważ rozpoznawalność znaku Fair Trade dotarła do poziomu 70%, a sprzedaż produktów oznaczonych tym znakiem znacznie wzrosła w przeciągu roku od jej rozpoczęcia. Skuteczność kampanii w tak krótkim czasie okazała się kusząca i motywująca dla innych miast, które w ślad za Garstang rozpoczęły starania o uzyskanie tytułu Fairtrade Town. W tym czasie Garstang nawiązało również współpracę, na zasadzie miast bliźniaczych z New Koforidua w Ghanie, które zamieszkuje przede wszystkim przez społeczność zajmującą się produkcją kakao²¹.

Kryteria przyznawania statusu Miasta Sprawiedliwego Handlu nie są jednolite, ani też żadna organizacja nie jest jedyną właściwą do przyznawania tego tytułu. Pierwsze kryteria stworzone zostały w ojczyźnie miast sprawiedliwego handlu przez Fairtrade Foundation w 2000r. Wytyczne te obowiązują w większości państw, albo stanowią podstawę do konkretyzacji ich na poziomie krajowym.

1. Rada Miasta (lub Gminy) wydaje uchwałę popierającą Sprawiedliwy Handel i zgadza się podawać kawę i herbatę Fairtrade na spotkaniach, w biurach oraz w stołówce.
2. Co najmniej dwa produkty Sprawiedliwego Handlu muszą być powszechnie dostępne w lokalnych sklepach i kawiarniach.
3. Produkty Sprawiedliwego Handlu są używane w lokalnych przedsiębiorstwach i miejscach pracy (np. w zakładach fryzjerskich, agencjach nieruchomości) oraz w szkołach, kościołach/związkach wyznaniowych itp.)
4. Zachęcić media do poparcia kampanii oraz zdobyć poparcie społeczne.
5. Lokalna grupa działania zobowiązuje się do zapewnienia kontynuacji projektu i podtrzymania standardów Miasta Sprawiedliwego Handlu.²²

Kampania miast sprawiedliwego handlu trwa obecnie w 23 krajach i ciągle się rozwija. W kwietniu 2011 r. liczba Miast Sprawiedliwego Handlu przekroczyła 1000. Natomiast w listopadzie ubiegłego roku do tej elitarnej grupy dołączyło pierwsze polskie miasto - Poznań. Jednak walkę o tytuł pierwszego polskiego Miasta FT rozpoczął Gdańsk. Obecnie w Polsce do uzyskania tego tytułu dąży kilka dużych miast w tym Kraków, Wrocław, Katowice, Jelenia Góra. Warto, by do uzyskania tytułu Miasta Sprawiedliwego Handlu dążył też Szczecin.

¹⁹ Dane z oficjalnej strony WFTO http://www.wfto.com/index.php?option=com_contenttask=yiewS,id=890,item id =292

²⁰ Dane z oficjalnej strony Fair Trade Towns www.fairtradetowns.org

²¹ Dane z oficjalnej strony Fairtrade Foundation http://www.fairtrade.org.uk/et_inyolyed/campaigns/fairtrade_towns/about_fairtrade_townsaspx

Dane z oficjalnej strony Fair Trade Towns <http://www.fairtradetowns.org/about/the-five-goals>

Dlaczego mielibyśmy przyłączyć się do Fair Trade?

(Zofia Olejnik)

Dlaczego mielibyśmy wybierać produkty fair trade i dlaczego warto jest propagować tę ideę? Przede wszystkim, my jako poszczególne jednostki, najczęściej nie mamy bezpośredniego wpływu na sytuację ludzi z krajów globalnego południa. Kupowanie produktów fair trade daje nam realną szansę na przyczynienie się do polepszenia ich sytuacji.

Realizacja idei nie jest szczególnie skomplikowana. Wystarczy pójść do najbliższego supermarketu i zamiast „zwykłego” produktu, wrzucić do koszyka ten opatrzony znakiem. W ten sposób otrzymujemy dobrej jakości wyrób i pewność, że przy jego produkcji zachowane były wszystkie prawa człowieka. Oprócz tego wiemy, że w procesie tworzenia nie ucierpiała żadna kobieta ani dziecko, a cena, którą płacimy zapewnia godziwe wynagrodzenie dla producentów. Zapewniając godziwe warunki pracy i płacy rzeczywiście wpływamy na zmniejszenie głodu i ubóstwa w krajach trzeciego świata. W ten sposób obustronnie rozwijają się korzystne relacje między sprzedawcami a nabywcami.

Jednak aby wesprzeć rynek Fair Trade nie musimy iść do supermarketu. W akcje aktywnie włączyły się także kawiarnie, cukiernie, restauracje, stołówki i inne lokale gastronomiczne. Także w Szczecinie coraz częściej można spotkać kawiarnie opatrzone znakiem U.

Niestety sama rozpoznawalność znaku w Polsce jest bardzo niska. Świadomość polskich konsumentów jest wciąż niewielka. Dlatego tak ważne jest propagowanie tej idei. W wielu miastach w Polsce zaczęto obchodzić Światowy dzień Fair Trade. W konsekwencji wiele z nich stara się o tytuł „miasta Sprawiedliwego Handlu”. Uzyskanie tego tytułu oraz organizacja obchodów dnia FT ma wiele zalet. Przede wszystkim miasto staje się bardziej atrakcyjne dla turystów, co bezpośrednio wpływa na rozwój gospodarczy. Takie lokalne inicjatywy uaktywniają mieszkańców i umilają im codzienną egzystencję. W ten sposób można także uzyskać reklamę w mediach polskich jak i zagra-

nicznych. Jest to również okazja do zaproszenia ciekawych gości, przeprowadzenia konferencji, debat, konkursów, występów artystycznych i działalności kulturalnych.

Wprowadzając sprawiedliwy handel do szkół, już od najmłodszych lat uczymy wrażliwości, empatii i szacunku do drugiego człowieka. Jeżeli do inicjatywy przyłączy się duża grupa ludzi można wywrzeć wpływ na polityków, aby kreowali ustawodawstwo, które będzie stwarzało dobre warunki do rozwoju Sprawiedliwego Handlu np. poprzez zamówienia publiczne.

Podsumowując, w Fair Trade nie ma przegranych. Konsument dostaje produkt dobrej jakości. Producenci z krajów globalnego południa mają zapewnione godziwe warunki pracy i płacy. Miasta FT są atrakcyjne dla turystów, mediów i są swoim magnesem wydarzeń kulturalnych. Mieszkańcy miasta mogą wziąć aktywny udział w obchodach dnia FT, spotkać ciekawych ludzi, wziąć udział w konferencjach, konkursach. Kto wie, może w przyszłości Szczecin będzie Fair Trade?

KOŁO NAUKOWE NAUK PENALNYCH

Artykuł sprawdzony przez
mgr. Tomasza Pieniężnego

Amadeusz Przepolewski „Zarys wybranych aspektów recydywy w ujęciu Kodeksu Karnego oraz na tle polityki kryminalnej”

Uwagi wstępne

Recydywa jest pojęciem polisemicznym i pojmowanym różnorodnie. Recydywą nazywamy powrót sprawcy do przestępstwa. Wyróżnia się recydywę kryminologiczną, penitencjarną i jurydyczną²³. Z recydywą kryminologiczną mamy do czynienia gdy sprawca powraca do przestępstwa, nie ma przy tym znaczenia zarówno to, czy sprawca został za poprzednie przestępstwo ukarany oraz czy drugie z popełnionych przestępstw było przestępstwem tego samego typu co pierwsze. Recydywa penitencjarna występuje, gdy sprawca ponownie odbywa karę pozbawienia wolności. Natomiast recydywa jurydyczna jest wyznaczana przez kryteria ustawowe. W ramach recydywy jurydycznej wyróżnia się recydywę ogólną oraz specjalną²⁴. Recydywa ogólna ma miejsce w przypadku powrotu sprawcy do przestępstwa niebędącym recydywą specjalną. Najbardziej doniosłym na gruncie prawa karnego zagadnieniem jest zwłaszcza recydywa specjalna, z którą mamy do czynienia w przypadku powrotu sprawcy do przestępstwa, który to powrót został przez ustawodawcę skodyfikowany w art. 64 k.k. Kodeks karny z 1997r.²⁵ wyróżnia dwa rodzaje recydywy: szczególną podstawową oraz szczególną wielokrotną, zwaną przez niektórych autorów multirecydywą.

Recydywa szczególna podstawowa – art. 641 k.k.

By można mówić o recydywie szczególnej (specjalnej) podstawowej muszą być koniunkcyjnie spełnione następujące warunki:

1. Sprawca jest osobą skazaną za umyślne przestępstwo na karę pozbawienia wolności;
2. Sprawca odbył co najmniej 6 miesięcy z kary wymierzonej za przestępstwo wskazane w punkcie 1, przy czym odbycie rozumie się jako „faktyczne odbycie prawomocnie orzeczonej kary”²⁶.
3. Sprawca popełnił kolejne przestępstwo przed upływem 5 lat od zakończenia odbywania poprzedniej kary;
4. Sprawca popełnił nowe przestępstwo, które jest przestępstwem umyślnym oraz podobnym do tego za które sprawca był już skazany. Termin „podobieństwo” należy interpretować zgodnie z art. 1153 k.k. Przestępstwami podobnymi są przestępstwa należące do tego samego rodzaju to znaczy, gdy naruszają lub narażają na naruszenie tego samego rodzaju dobro prawnie chronione. Z podobnymi przestępstwami mamy również do czynienia w przypadku zastosowania przemocy bądź groźby jej użycia. Warunek ten należy rozumieć jako faktyczne użycie przemocy lub groźby jej użycia. Przestępstwami podobnymi będą również przestępstwa popełnione w celu osiągnięcia korzyści majątkowej dla siebie bądź dla osoby trzeciej.

Sąd na podstawie art. 641 k.k. k ma kompetencję do wymierzenia sprawcy, który dopuścił się recydywy szczególnej podstawowej, kary przewidzianej za przypisane przestępstwo w wysokości do górnej granicy ustawowego zagrożenia zwiększonego o połowę. Zauważyć przy tym należy spór w doktrynie, skupiający się na kwestii tego, czy w przypadku spełnienia przesłanek z art. 641 k.k. bez względu na wysokość kary sąd będzie wymierzał ją w wymiarze nadzwyczajnym. Według niektórych autorów²⁷ sąd nie musi skorzystać z nadzwyczajnego obostrzenia kary, natomiast we-

23 M. Bojarski, *Prawo karne materialne. Część ogólna i szczególna*, Warszawa, 2012, str. 414.

24 Ł. Pohl, *Prawo karne. Wykład części ogólnej*. Warszawa, 2012, str. 484.

25 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (OzU. 1997 nr 88 poz. 553 z późn. zm.).

26 M. Bojarski, op. cit, str. 416.

27 M. Bojarski, op. cit, str. 417.

dług innych²⁸ w przypadku spełnienia owych przesłanek sąd zawsze będzie wymierzał karę nadzwyczajnie obostrzoną, bez względu na jej wysokość, zatem recydywa specjalna podstawowa będzie zawsze aktualizowała nadzwyczajny wymiar kary.

Recydywa szczególna wielokrotna – multirecydywa – art. 642 k.k.

By można mówić o recydywie szczególnej (specjalnej) wielokrotnej muszą być koniunkcyjnie spełnione następujące warunki:

1. Sprawca został uprzednio skazany w warunkach recydywy podstawowej;
2. Sprawca odbył łącznie co najmniej rok kary pozbawienia wolności. Dodać należy, że użyte w przepisie słowo „łącznie jest przedmiotem sporu interpretacyjnego, na które przedstawienie nie pozwala rozmiar artykułu.
3. Sprawca popełnił nowe przestępstwo umyślne w ciągu 5 lat od odbycia w całości bądź w części ostatniej kary.
4. Nowe przestępstwo ponownie popełnione przez sprawcę jest przestępstwem skierowanym przeciwko życiu lub zdrowiu, jest przestępstwem zgwałcenia, rozboju, kradzieży z włamaniem lub stanowi inne przestępstwo przeciwko mieniu popełnione z użyciem przemocy lub groźby jej użycia.

Na podstawie art. 642 k.k. sąd wymierza karę pozbawienia wolności w wysokości powyżej dolnej granicy ustawowego zagrożenia, a może ją wymierzyć do górnej granicy ustawowego zagrożenia zwiększonego o połowę. Również w tym przypadku aktualny jest spór zarysowany przy opisywaniu u recydywy specjalnej podstawowej dotyczący wymiaru kary.

Recydywa a polityka kryminalna

Zagadnieniem rzadko spotykanym w podręcznikach i komentarzach dotyczących zagadnień prawa karnego jest aspekt recydywy na tle polityki kryminalnej. W tym względzie najbardziej intere-

sować nas będą kwestie związane z recydywą kryminologiczną oraz jurydyczną. Sam fakt tego, że osoba, która raz dopuściła się przestępstwa, popełnia przestępstwo po raz drugi stawia pytanie o to, dlaczego doszło do ponownego „złamania prawa” oraz o to, jak powinien na to reagować aparat policyjny. Panuje przekonanie, że jednym z głównych zadań państwa w tym aspekcie jest wykonywanie zadań które skupiają się na czas przypadający po popełnieniu przestępstwa. Nie można się z tym zgodzić. Analizując proces motywacyjny człowieka, będący procesem regulacji, który steruje czynnościami człowieka, tak aby doprowadziły one do określonego efektu²⁹, zauważyć można pewną zależność. Otóż to jak skutecznie aparat państwowy wpływał będzie na szeroko pojmowany proces motywacyjny człowieka decydować będzie w znacznej mierze o ilości popełnianych przestępstw. Szczególnie dużą możliwość oddziaływania ma państwo podczas pobytu skazanego w zakładzie karnym. Nie chodzi zaś o to by determinować wolę określonych grup ludzi, lecz by rozwinąć szeroko pojętą profilaktykę, mając na względzie to, że popełnianie przestępstw jest ściśle związane z tym jaki stosunek dana osoba ma do prawa oraz czy istnieją czynniki skłaniające ją do popełnienia przestępstwa. Trafnie zagadnienie to ujął B. Hołyst, zwracając uwagę, że należy zatem rozwijać różne dziedziny polityki kryminalnej³⁰:

1. Profilaktykę kryminalistyczną będącą zespołem metod i środków mających na celu uniemożliwienie albo utrudnienie dokonania przestępstwa. Chodzi tu przede wszystkim o działania faktyczne, dla przykładu zwiększenie liczby patroli po meczu piłkarskim;
2. Profilaktykę kryminologiczną obejmującą wcześniejsze stadia genezy czynu zabronionego, operuje ona przede wszystkim metodami z zakresu psychologii i pedagogiki społecznej. Na celu ma zmianę wadliwie ukierunkowanego procesu motywacyjnego;

28 Ł. Pohl, op cit, str. 485.

29 B. Hołyst, *Psychologia kryminalistyczna*, 2009, str. 196.

30 B. Hołyst, *Kryminalistyka*, 2010, str. 1234-1237.

dług innych²⁸ w przypadku spełnienia owych przesłanek sąd zawsze będzie wymierzał karę nadzwyczajnie obostrzoną, bez względu na jej wysokość, zatem recydywa specjalna podstawowa będzie zawsze aktualizowała nadzwyczajny wymiar kary.

Recydywa szczególna wielokrotna – multirecydywa – art. 642 k.k.

By można mówić o recydywie szczególnej (specjalnej) wielokrotnej muszą być koniunkcyjnie spełnione następujące warunki:

1. Sprawca został uprzednio skazany w warunkach recydywy podstawowej;
2. Sprawca odbył łącznie co najmniej rok kary pozbawienia wolności. Dodać należy, że użyte w przepisie słowo „łącznie” jest przedmiotem sporu interpretacyjnego, na które przedstawienie nie pozwala rozmiar artykułu.
3. Sprawca popełnił nowe przestępstwo umyślne w ciągu 5 lat od odbycia w całości bądź w części ostatniej kary.
4. Nowe przestępstwo ponownie popełnione przez sprawcę jest przestępstwem skierowanym przeciwko życiu lub zdrowiu, jest przestępstwem zgwałcenia, rozboju, kradzieży z włamaniem lub stanowi inne przestępstwo przeciwko mieniu popełnione z użyciem przemocy lub groźby jej użycia.

Na podstawie art. 642 k.k. sąd wymierza karę pozbawienia wolności w wysokości powyżej dolnej granicy ustawowego zagrożenia, a może ją wymierzyć do górnej granicy ustawowego zagrożenia zwiększonego o połowę. Również w tym przypadku aktualny jest spór zarysowany przy opisywaniu recydywy specjalnej podstawowej dotyczący wymiaru kary.

Recydywa a polityka kryminalna

Zagadnieniem rzadko spotykanym w podręcznikach i komentarzach dotyczących zagadnień prawa karnego jest aspekt recydywy na tle polityki kryminalnej. W tym względzie najbardziej intere-

sować nas będą kwestie związane z recydywą kryminologiczną oraz jurydyczną. Sam fakt tego, że osoba, która raz dopuściła się przestępstwa, popełnia przestępstwo po raz drugi stawia pytanie o to, dlaczego doszło do ponownego „złamania prawa” oraz o to, jak powinien na to reagować aparat policyjny. Panuje przekonanie, że jednym z głównych zadań państwa w tym aspekcie jest wykonywanie zadań które skupiają się na czas przypadający po popełnieniu przestępstwa. Nie można się z tym zgodzić. Analizując proces motywacyjny człowieka, będący procesem regulacji, który steruje czynnościami człowieka, tak aby doprowadziły one do określonego efektu²⁹, zauważyć można pewną zależność. Otóż to jak skutecznie aparat państwowy wpływał będzie na szeroko pojmowany proces motywacyjny człowieka decydować będzie w znacznej mierze o ilości popełnianych przestępstw. Szczególnie dużą możliwość oddziaływania ma państwo podczas pobytu skazanego w zakładzie karnym. Nie chodzi zaś o to by determinować wolę określonych grup ludzi, lecz by rozwinąć szeroko pojętą profilaktykę, mając na względzie to, że popełnianie przestępstw jest ściśle związane z tym jaki stosunek dana osoba ma do prawa oraz czy istnieją czynniki skłaniające ją do popełnienia przestępstwa. Trafnie zagadnienie to ujął B. Hołyst, zwracając uwagę, że należy zatem rozwijać różne dziedziny polityki kryminalnej³⁰:

1. Profilaktykę kryminalistyczną będącą zespołem metod i środków mających na celu uniemożliwienie albo utrudnienie dokonania przestępstwa. Chodzi tu przede wszystkim o działania faktyczne, dla przykładu zwiększenie liczby patroli po meczu piłkarskim;
2. Profilaktykę kryminologiczną obejmującą wcześniejsze stadia genezy czynu zabronionego, operuje ona przede wszystkim metodami z zakresu psychologii i pedagogiki społecznej. Na celu ma zmianę wadliwie ukierunkowanego procesu motywacyjnego;

3. Politykę karną czyli odpowiednie dostosowanie środków represji do typu przestępstwa oraz wszelkich okoliczności w jakich zostało popełnione;

4. Profilaktykę penitencjarną sprowadzającą się do samego wykonania kary. Ma ona na celu takie ukształtowanie jej przebiegu, by w optymalnym stopniu zrealizować funkcje resocjalizacji.

Recydywa a wina

Wskazać należy, że przyczyny popełniania przestępstw mogą być bardzo zróżnicowane. Powinno się jednak zwrócić szczególną uwagę na to, że nie każdy sprawca, który ponownie popełnia przestępstwo powinien być kategoryzowany jako recydywista. Często w literaturze wskazuje się, iż w przypadku recydywistów stopień winy nie wzrasta stosownie do poprzednio stosowanych kar, jednak sam fakt tego, iż mamy do czynienia z recydywą powinien być brany pod uwagę w procesie karnym³¹. Rzuca to nowe światło na pojęcie recydywy jako tematu wyjątkowo złożonego i różnie interpretowanego. Nie można zatem automatycznie postrzegać recydywisty jako osoby wyjątkowo zdemoralizowanej i wymagającej izolacji, a każda poszczególna sprawa powinna być przez sąd indywidualnie oceniana. Należy również rozstrzygnąć, czy to, że sprawca zlekceważył fakt poprzedniego ukarania nie przesądza o zwiększonym stopniu winy. Mając to na uwadze ustawodawca zastosował w nowym kodeksie karnym liberalniejsze rozwiązania niż za rządów kodeksu z 1969r., bowiem „przepis ustawy słusznie prowadzi jednak nie tyle do podniesienia poziomu represji, ile do zasygnalizowania krytycznego stanowiska ustawodawcy wobec przestępczości powrotnej i jej sprawców”³². Samo rozstrzygnięcie o winie recydywisty jest procesem trudnym - „trudności w ocenie stopnia zarzucalności w przypadku sprawcy powracającego do przestępstwa nasilają się wraz ze wzrostem liczby skazań tego sprawcy oraz liczby wykonywanych wobec niego kar, a także wydłużaniem się łącznego okresu izolacji więziennej, jakiej

był w związku z tym poddany”³³. Jak trafnie określają W. Wróbel oraz A. Zoil „Ujęcie recydywy jurydycznej (...) bywa bardzo zawodne i niejednokrotnie prowadzi do automatycznego zaostrzania odpowiedzialności karnej, w istocie przyczyniając się do dalszej demoralizacji sprawcy, przebywającego przez coraz dłuższe okresy w zakładzie karnym”³⁴.

Nie można jednak zapomnieć, że instytucja recydywy ma swój wyraźny cel, który nie może być omijany przez zbyt daleko idącą liberalizację przepisów prawa karnego.

KOŁO NAUKOWE LEGE ARTIS

Artykuł sprawdzony przez
mgr Ewę Olszewską

Magdalena Krzyżanowska „Niewiedza spadkobiercy o stanie spadku a błąd istotny”

Józef K. nie złożył oświadczenia o odrzuceniu spadku po swoim ojcu, gdyż nie posiadał wiedzy dotyczącej spadku. Nie wiedział też o jakichkolwiek długach swojego ojca. Józef K. przez niemal dwadzieścia lat nie utrzymywał kontaktów ani ze swoim ojcem ani z jego rodziną. Faktycznie byli dla siebie obcymi ludźmi. Józef K. nie miał więc pojęcia o sytuacji majątkowej ojca. Józef K. dowiedział się o śmierci ojca dopiero tydzień po tym fakcie. Dwa lata po śmierci ojca, Józef K. dostał wezwanie od Banku „Marcus” do zapłaty 100 tys. zł z tytułu zaciągniętego kredytu przez zmarłego ojca. Czy Józef K. ma możliwość uniknięcia odpowiedzialności za długi ojca? Co w takiej sytuacji powinien uczynić?

Spadkobierca nabywa spadek *ex lege* z chwilą śmierci spadkodawcy (art. 925 w zw. z art. 924 Kodeksu cywilnego³⁵). „Nikommu jednak nie

31 A. Sakowicz [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki [red.] *Kodeks karny część ogólna. Komentarz*. Tom II., Warszawa 2010, str. 412-415.

32 T. Bojarski, *Kodeks karny. Komentarz*. 2012.

33 J. Majewski, Komentarz do art. 64 k.k. [w:] *Kodeks karny część ogólna. Komentarz*. Pod red. A. Zoli, Warszawa 2012, str. 901-902.

34 W. Wróbel, A. Zoil, *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2010, str. 526-527.

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny IDz.U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.I, dalej jako KC.

można narzucić nabycia praw i obowiązków cywilnoprawnych wbrew jego woli, dlatego spadkobierca może nabyty z tą chwilą spadek przyjąć lub odrzucić z mocą wsteczną³⁵

Zgodnie z art. 1015 § 1 KC oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku może być złożone w ciągu sześciu miesięcy od dnia, w którym spadkobierca dowiedział się o tytule swego powołania. Ponadto, art. 1015 § 2 zd. 1 KC wskazuje, że brak oświadczenia spadkobiercy w powyższym terminie jest jednoznaczny z prostym przyjęciem spadku, czyli bez ograniczenia odpowiedzialności za długi. „W rezultacie rozwiązanie to może być oceniane jako stwarzające swoistą „pułapkę” dla nieświadomych jego działania spadkobierców, skutkiem wpadnięcia w którą będzie nieraz odpowiedzialność za długi spadkowe wielokrotnie przewyższające wartość stanu czynnego spadku. Surowość normy uznającej niezłożenie przez spadkobiercę oświadczenia w terminie za jednoznaczne z prostym przyjęciem spadku łagodzi art. 1019 § 2 KC, postanawiający, że spadkobierca, który pod wpływem błędu lub groźby nie złożył żadnego oświadczenia w terminie, może uchylić się od skutków prawnych niezachowania terminu na zasadach dotyczących uchylenia się przez spadkobiercę od skutków prawnych złożonego pod wpływem błędu oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku”³⁷. Spadek obejmuje zarówno wierzytelności jak i długi, z jego przyjęciem wprost wiąże się zatem element ryzyka, który wynika z sukcesji uniwersalnej. Ponadto, oświadczenie o przyjęciu spadku wprost (także w wyniku milczenia) staje się nieodwołalne. Oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku jest oświadczeniem woli i mają do niego zastosowanie m.in. przepisy o wadach oświadczenia woli.

Kodeks cywilny nie zawiera definicji błędu. Według przyjętego rozumienia określenie „błąd” oznacza mylne wyobrażenie o otaczającej rzeczywistości lub o treści składanego oświadczenia woli (pomyłka). Jednakże błąd jest prawnie doniosły tylko wówczas, gdy spełnione są wskazane w art.

84 KC przesłanki, a mianowicie:

1. dotyczy treści czynności prawnej,
2. jest istotny,
3. druga strona błęd wywołała (choćby bez swej winy), o błędzie wiedziała lub mogła go z łatwością zauważyć.

Spadkobiercy przysługuje przewidziane w art. 88 KC uprawnienie do uchylenia się od skutków prawnych oświadczenia, jeżeli spełnione są dwie pierwsze przesłanki (tj. składający był w błędzie co do treści czynności prawnej i błąd był istotny). Przesłanka trzecia nie znajduje w tym przypadku zastosowania, ponieważ oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku jest jednostronnym oświadczeniem woli, a więc jego istnienie nie zależy od złożenia go określonej osobie. Należy podkreślić, że oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku musi być złożone przed określonym organem państwa, ale organ ten nie jest adresatem tego oświadczenia. Warto jednak pamiętać, że uchylenie się od skutków takich jednostronnych oświadczeń może także wywierać wpływ na prawa osób trzecich (np. wierzycieli spadku, czy innych spadkobierców). Ponadto, błąd musi istnieć w chwili złożenia wadliwego oświadczenia.

Błąd co do treści czynności prawnej może mieć postać błędu dotyczącego osoby spadkodawcy, tytułu powołania do dziedziczenia lub przedmiotu (składu) spadku.

Wskazując zaś na doniosłość błędu, należy kierować się kryteriami subiektywnymi i obiektywnymi. *Pierwsze z nich dotyczy wiedzy o błędzie po stronie osoby składającej oświadczenie woli, natomiast drugie - rozsądnej oceny sprawy*. „Błąd istotny spadkobiercy co do stanu (przedmiotu) spadku można ogólnie ująć jako taki błąd, który uzasadniałby przypuszczenie, że gdyby składający nie działał pod wpływem błędu i oceniał sprawę rozsądnie, nie złożyłby oświadczenia oznaczonej treści (o przyjęciu spadku wprost w sposób wyrażny lub dorozumiany)”³⁹.

³⁵ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 29 listopada 2012 (II CSK 171/12).
³⁶ Ibidem.

B. Ziemianin, Z. Kuniewicz, *Prawo cywilne. część ogólna*, Poznań 2007, wyd. Ars boni et aequi, s. 180.
Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5 lipca 2012 r. (IV CSK 612/11)

Nie jest błędem istotnym, w rozumieniu art. 1019 § 2 w zw. z art. 84 § 1 i 2 KC, nieznaomość przedmiotu spadku pozostająca w związku przyczynowym z niedołożeniem przez spadkobiercę należytej staranności w ustalaniu rzeczywistego stanu majątku spadkowego. Sąd Najwyższy podzielił wyrażane w literaturze przedmiotu stanowisko, że o błędzie co do przedmiotu spadku można mówić wtedy, gdy brak wiedzy o rzeczywistym stanie majątku spadkowego nie jest wynikiem braku staranności po stronie spadkobiercy, czy też inaczej, gdy „błąd jest usprawiedliwiony okolicznościami sprawy”. „Rozstrzygając na tle okoliczności konkretnego przypadku o tym, czy błąd był wynikiem niedołożenia należytej staranności, należy mieć jak wiadomo na względzie przeciętny, raczej niezbyt wysoki, stan świadomości prawnej społeczeństwa w zakresie stosunków spadkowo-rodzinnych”⁴⁰.

„W rezultacie należy przyjąć, że błędem istotnym spadkobiercy (art. 1019 § 2 w zw. z art. 84

2 KC) jest brak wiedzy o stanie spadku (długach spadkowych), mimo powziętych przez tego spadkobiercę odpowiednich, możliwych działań zmierzających do ustalenia rzeczywistego stanu spadku. Weryfikacja takiej aktywności spadkobiercy (tzw. aktów staranności) będzie należała do sądu merytorycznego”⁴¹.

W piśmiennictwie pojawia się spór czy za błąd prawnie doniosły w rozumieniu art. 84 KC można uznać również błąd co do prawa, czy tylko błąd co do faktów. Jednakże orzecznictwo wskazuje, że nie powinno być przeszkód w tej kwestii i popiera uznanie błędu co do prawa za błąd istotny. „Z powodu istotnego błędu co do prawa dotyczącego treści czynności prawnej może więc niewątpliwie nastąpić także uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku”⁴². *Nie może jednak uchylić się od skutków prawnych niezachowania terminu spadkobierca, który był w błędzie co do skutków prawnych niezłożenia żadnego oświadczenia woli (mylnie*

Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 29 listopada 2012 r. (II CSK 171/12).

⁴¹ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5 lipca 2012 r. (IV CSK 612/11).

⁴² Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 29 listopada 2012 r. (II CSK 171/12)

sądzić, że :
ku,⁴³

Stosownie do treści art. 1019 § 2 KC konstrukcja uchylenia się od skutków prawnych złożonego pod wpływem błędu oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku odnosi się także do sytuacji, kiedy spadkobierca pod wpływem błędu nie złożył żadnego oświadczenia w terminie określonym w art. 1015 § 2 KC. Jak trafnie podniósł Sąd Najwyższy⁴⁴, w istocie spadkobierca uchylił się nie od skutków prawnych swego oświadczenia, lecz od skutków biernego zachowania się (niezłożenia oświadczenia). W tych wypadkach skuteczne uchylenie się od skutków niezłożenia oświadczenia w terminie powoduje wyłączenie działania fikcji prostego przyjęcia spadku, wynikającej z art. 1015 § 2 zd. 1 KC lub z dobrodziejstwem inwentarza (art. 1015 § 2 zd. 2 KC). W orzecznictwie przyjęto, że aby spadkobierca mógł się uchylić na podstawie przepisów o błędzie od skutków prawnych swego biernego zachowania, musi być przez cały bieg terminu w błędzie co do okoliczności objętej treścią przyjęcia spadku następującego z mocy ustawy i wykazać, że jeżeliby znał prawdziwy stan w zakresie tych okoliczności, to rozsądnie oceniając, odrzuciłby spadek lub przyjął go z dobrodziejstwem inwentarza. *Nie można przypisać cechy błędu prawnie doniosłego oświadczeniu spadkobiercy złożonemu pod wpływem wadliwych, błędnych pobudek, motywów działania lub zaniechania, gdyż nie jest to błąd co do treści czynności prawnej*⁴⁵.

*Jeżeli oświadczenie woli zostało złożone pod wpływem błędu prawnie doniosłego, czynność prawna nie jest bezwzględnie nieważna, jest względnie nieważna, a ściślej biorąc - wzruszalna. Osoba, która złożyło oświadczenie woli pod wpływem błędu, może uchylić się od jego skutków przez złożenie drugiego oświadczenia*⁴⁶. Stosując przepisy o wadach oświadczenia woli, ustawodawca doko-

K. Pietrzykowski, *Kodeks cywilny. Komentarz do art. 450-1088. Tom II*, 2011, opubl. Legalis, dot. art. 1019 KC.

⁴⁴ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 czerwca 2005 r. (IV CK 799/04).

E. Gniewek, P. Machnikowski, *Kodeks cywilny. Komentarz*, 2013, opubl. Legalis, dat. art. 1019 KC.

B. Ziemianin, Z. Kuniewicz, *Prawa cywilne, część ogólna*, s. 183.

nał pewnej modyfikacji w zakresie uchylenia się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku złożonego pod wpływem błędu. W przypadku przyjęcia lub odrzucenia spadku wskutek błędu osoba uprawniona powinna złożyć przed sądem drugie oświadczenie woli o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku. Unieważnienie pierwszego oświadczenia następuje od chwili jego złożenia (*ex tunc*), a nie od chwili złożenia drugiego oświadczenia. Zgodnie z Sądem Najwyższym należy wskazać, że „uchylenie się od skutków oświadczenia woli w sprawie przyjęcia spadku zostało objęte sądową kontrolą, co oznacza nie tylko konieczność złożenia oświadczenia przed sądem, ale także wymaganie zatwierdzenia przez sąd uchylenia się od skutków prawnych oświadczenia w sprawie przyjęcia spadku”⁴⁷. „Zatwierdzenie spełnia przynajmniej dwie funkcje, mianowicie potwierdza wystąpienie błędu istotnego po stronie spadkobiercy w rozumieniu art. 1019 § 1 KC i jednocześnie stwierdza osiągnięcie skutku prawnego uchylenia się od przyjęcia lub odrzucenia spadku w pierwotnej postaci (art. 88 § 2 KC)”⁴⁸. Kolejną modyfikacją zawartą w art. 1019 § 1 pkt 2 KC jest wskazanie, że uchylenie się od oświadczenia o odrzuceniu spadku powinno być złożone łącznie z oświadczeniem, czy i jak spadek zostaje przyjęty lub odrzucony.

Zgodnie z art. 88 § 2 KC uprawnienie do uchylenia się od skutków prawnych oświadczenia woli wygasa w razie błędu - z upływem roku od jego wykrycia. Termin ten jest terminem zawitym. *Bezskuteczny upływ tego terminu spowoduje wygaśnięcie przysługującego dotychczas spadkobiercy prawa podmiotowego kształtującego go*⁴⁹.

Spadkobierca może ustanowić pełnomocnika do złożenia oświadczenia przed sądem spadku

- uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia
- odrzuceniu spadku po określonym spadkodawcy oraz do oświadczenia, czy i jak spadek po nim

przyjmuje. W odniesieniu do formy i treści pełnomocnictwa mają zastosowanie te same przepisy, co przy oświadczeniu o przyjęciu lub odrzuceniu spadku.

Sąd spadku bada z urzędu zasadność uchylenia się przez spadkobiercę od skutków oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku, ponieważ może to mieć istotny wpływ na ustalenie kręgu spadkobierców i na odpowiedzialność spadkową (art. 670 Kodeksu postępowania cywilnego⁵⁰ i art. 677 KPC).

Według art. 690 § 2 KPC, po uprawnieniu się postanowienia o zatwierdzeniu uchylenia się od skutków prawnych oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku okaże się, że uległ zmianie krąg osób, co do których nabycie spadku zostało już stwierdzone, sąd z urzędu zmienia postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku albo uchyla zarejestrowany akt poświadczenia dziedziczenia i orzeka w tym przedmiocie.

Wracając do sytuacji Józefa K., należy wskazać, że zgodnie z tezą Sądu Najwyższego z dnia 1 grudnia 2011 roku (I CSK 85/11) wieloletni brak bliższych kontaktów syna z ojcem, konflikt z innymi krewnymi spadkodawcy, o czym świadczy chociażby niepoinformowanie przez nich syna o śmierci ojca, zorganizowanie pogrzebu bez udziału syna spadkodawcy sprawia, że nie można postawić uczestnikowi zarzutu braku wiedzy o stanie spadku będącego wynikiem braku z jego strony należytej staranności. W takiej sytuacji Józef K. może uniknąć odpowiedzialności za długi ojca, jeżeli powoła się na błąd z art. 1019 w zw. z art. 84 KC.

Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 1 grudnia 2011 r. II CSK 85/11).

„Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 listopada 2012 r. (IV CSK 139/12).

E. Gniewek, P. Machnikowski, *Kodeks cywilny. Komentarz*, dot. art. 1019 KC

⁵⁰ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 43, poz. 296 z późn. zmj dalej jako KPC).

KOŁO NAUKOWE ARBITRAŻU I MEDIACJI

Artykuł sprawdzony przez dr hab. prof. US Kingę
Flagę-Gieruszyńską

**Renata Kuśmierek, Barbara Michalska,
Magdalena Nowińska, Agata Rożek „Rola
mediatora w mediacji cywilnej”**

Rozwiązywanie konfliktów przy pomocy alternatywnych metod stało się popularne od drugiej połowy XX wieku. O szerokim zastosowaniu tej instytucji decydują jej specyficzne właściwości. Wspólnymi cechami konstrukcji należących do ADR są dobrowolność udziału, względna elastyczność, odformalizowanie oraz niepubliczny charakter przebiegu⁵¹. Według rozpowszechnionych sądów, na alternatywne metody rozwiązywania sporów składają się liczne formy stosowane w celu rozwiązywania konfliktów przy pomocy bezstronnej i neutralnej strony trzeciej. Samo zaś pojęcie „alternatywne”, odnosi się do możliwości zastąpienia tradycyjnego modelu rozstrzygnięć sądowych⁵².

Jedną z podstawowych i najbardziej znanych form rozwiązywania sporów jest mediacja. Korzyści, jakie niesie mediacja dla wymiaru sprawiedliwości, dają podstawę do pozytywnej oceny skuteczności jej stosowania i są przesłanką do powszechniejszego korzystania z tego sposobu rozwiązywania konfliktów. Mediacja nie stanowi konkurencji dla tradycyjnego wymiaru sprawiedliwości, a włączenie obywateli w proces rozstrzygania sporów, stanowi formę uzupełniającą i odciążającą wymiar sprawiedliwości. Akcentuje ona twórczy potencjał osób biorących udział w rozwiązywaniu

konfliktów. Mediacja jest to proces rozwiązywania sporu, o charakterze poufnym, w którym poza stronami konfliktu uczestniczy obiektywny i niezależny mediator, który stwarza warunki sprzyjające porozumieniu i współpracy oraz zmniejsza bariery między stronami⁵³.

Kierując sprawę do sądu strony często tracą kontrolę nad wynikiem postępowania, a o ich sprawie rozstrzyga sąd, zaś strony mają ograniczony wpływ na rozstrzygnięcie sporu, zaś kierując sprawę do mediacji strony pozostawiają sobie całkowity wpływ na wynik zakończenia sporu. Mediacja to dobrowolne, poufne i niesformalizowane pozasądowe postępowanie w sprawach, w których możliwe jest zawarcie ugody, prowadzone między stronami określonego sporu przez osobę trzecią-bezstronnego mediatora⁵⁴. Mediator jest osobą pomagającą stronom we wzajemnym wysłuchaniu, przedstawieniu własnych racji i argumentów, odnalezienie wspólnych interesów, a także wypracowaniu możliwych rozwiązań. To bowiem jego wiedza, doświadczenie, dotychczasowa praktyka mediacyjna i zdolność szybkiego nawiązywania relacji interpersonalnych **decyduje** o satysfakcjonującym przebiegu mediacji, która choć nie zawsze doprowadzi do zawarcia ugody, to stworzy stronom szansę na ułożenie prawidłowych relacji w przyszłości⁵⁵.

Mediator pomaga stronom skoncentrować się na problemach, uzgodnieniu na czym one polegają, a następnie wypracowaniu satysfakcjonującego strony porozumienia. Dobry mediator to taki, który posiada wiarę w skuteczność negocjacji i polubownego rozwiązywania sporów oraz w potencjał każdego człowieka. Jednocześnie potrafi ocenić umiędzynarodowienie ludzkich słabości oraz zdolność do odróżnienia tego, co strony chciałyby uzyskać,

51 A. Kalisz, E. Prokop-Perzyńska, *Mediacja cywilnoprawna w kontekście uregulowań polskich i europejskich*, (w:) *Alternatywne formy rozwiązywania sporów w teorii i praktyce. Wybrane zagadnienia*, H. Duszka-Jakimko, S. L. Stadniczeńko (red.), Wyd. Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2008, s. 129.

52 S. L. Stadniczeńko, *ADR w służbie osiągnięcia harmonii społecznej - eliminacji sporów i konfliktów*, (w:) *Alternatywne formy rozwiązywania sporów w teorii i praktyce. Wybrane zagadnienia*, H. Duszka-Jakimko, S. L. Stadniczeńko (red.), dz. cyt., s. 198.

53 R. Morek, *Mediacja i Arbitraż*, Komentarz C.H. Beck, Warszawa 2006, s. 50-51

54 Kressel K., *Mediacje*, (w:) *Rozwiązywanie konfliktów. Teoria i praktyka*, Deutsch M., Coleman P. T. (red.), Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2005, t.519-543.

55 Odpowiedź J. Waluk na pytanie „Jakie cechy powinien mieć dobry mediator?”(w:) *Mediacja - rozstrzyganie konfliktów*, wywiad z dr Janiną Waluk, Gazeta Wyborcza, dodatek Wysokie Obcasy, 26 lutego 2005 r.

L)
D
UJ

H
CO
CR
UJ

O

Z
O
O

N
NO
O

od tego, co jest do uzyskania. Dobre wyniki w negocjacjach są pochodną wielu czynników. Składa się na nie dobre przygotowanie, mocna pozycja w negocjacjach oraz znajomość taktyk. Według art. 1832 § 1 K.p.c.⁵⁶, mediatorem może być osoba fizyczna mająca pełną zdolność do czynności prawnych, korzystająca w pełni z praw publicznych. Przepis art. 1832 § 2 stanowi, że mediatorem nie może być sędzia⁵⁷. Nie dotyczy to sędziów w stanie spoczynku. Ustawodawca zatem nie przewidział dla mediatorów w sprawach cywilnych szczególnych wymogów kwalifikacyjnych, takich jak posiadanie odpowiedniego wykształcenia lub doświadczenia zawodowego⁵⁸. Z zasady społeczeństwo słusznie w wyborze osoby mediatora kieruje się jego osobowością, jednak w literaturze podkreśla się, że skoncentrowanie uwagi jedynie na osobowości mediatora jest nietrafne. Ponadto, jeżeli ustawodawca zdecydował się na włączenie mediacji do systemu wymiaru sprawiedliwości, nie powinien kwalifikacji mediatorów opierać jedynie na ich celach osobowościowych. Wybór kompetentnego mediatora nie jest tylko kwestią odpowiedzialności samych stron, ale ma on także znaczenie dla wymiaru sprawiedliwości.

Metody alternatywne usiłują wnikać w przyczyny konfliktu, opierać się na faktycznych interesach stron i łagodzić w ten sposób rozbieżności, z których wynika spór⁵⁹. Pozytywne aspekty, jakie niesie ze sobą mediacja w szczególności zalicza się: dostosowanie procedury postępowania do charakteru sporu, umożliwienie i pomoc w procesie wzajemnej komunikacji, podanie rzetelnej informacji na temat rzeczywistej sytuacji prawnej i konsekwencji ewentualnych posunięć, samodzielność stron w podejmowaniu decyzji, a także ich aktywna rola w wypracowywaniu porozumienia.

Możliwość udziału ekspertów z określonych dziedzin jest istotnym czynnikiem procesu ADR⁶⁰.

Mediacja jest przyszłością i szansą dla polskiego wymiaru sprawiedliwości. Jest to proces, który wzbogaca poczucie odpowiedzialności za własne zachowanie. Ponadto optymistyczne i pozytywne nastawienie oraz szczerza wiara mediatora w zdrowy rozsądek człowieka, powodują, że ludzie są w stanie rozwiązać samodzielnie każdy konflikt, jeśli tylko poświęcą na to odpowiednio dużo czasu i jeśli znajdzie się przy nich ktoś, kto pomoże konstruktywnie rozwiązać⁶¹.

KOŁO NAUKOWE PRAWA POLSKIEGO I PORÓWNAWCZEGO

Artykuł sprawdzony przez
dr. hab. prof. US Pasqualea Policastro

Magdalena Marosz „Pojęcie obywatelstwa w Polsce i w Niemczech” Czym jest obywatelstwo?

Pojęcie obywatelstwa nie jest w prawie ujmowane jednolicie, gdyż obywatelstwo jest przedmiotem zainteresowania trzech różnych gałęzi prawnych: prawa konstytucyjnego, międzynarodowego i prawa administracyjnego. W zależności od tego, jakiej gałęzi prawa obywatelstwo dotyczy, definicja obywatela jest inna.

Pojęcie „obywatel” pojawiło się już w czasach starożytnych. Odnosiło się do właścicieli majątków i osób wolnych mających prawo głosu na zgromadzeniach i uczestnictwa w sądach. Podział na obywateli i nieobywateli służył głównie rozgraniczeniu wolnych mieszkańców Rzymu od ludności krajów podbitych. W średniowieczu pojęcie „oby-

⁵⁶ Ustawa z dnia 17 listopada 1964. Kodeks postępowania cywilnego, Dz. U. Nr 43, poz. 296 ze zm.

⁵⁷ A. Rękas, *Czy tylko sąd rozstrzygnie w sporze? Mediacja i sądownictwo polubowne*, Warszawa 2012, s. 36.

⁵⁸ S. Pieckowski, *Mediacja w sprawach cywilnych*, Warszawa 2006, s. 25.

⁵⁹ Kruk E., Spasowski H., *Mediacja. Wybór źródeł, wzory dokumentów i pism, statystyki bibliografia*, Wyd. C. H. BECK, Warszawa 2008.

⁶⁰ A. Kalisz, A. Zienkiewicz, *Mediacja sądowa i pozosądowa, Zarys wykładu*, Warszawa 2009, s. 27.

⁶¹ E. Fromm, *O sztuce miłości*, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 2003, s. 104

watelstwa" opierało się na feudalnej przynależności państwowej regulującej stosunki lenne.

Kupcy miast niemieckich, szwajcarskich czy włoskich dzięki obywatelstwu uzyskiwali nietykalność oraz uwolnienie spod władzy panów feudalnych. W krajach niemieckich słowo *BOrger* oznaczało mieszkańca warownego grodu (Burg).

Jednak instytucja obywatelstwa, polegająca na przynależności państwowej połączonej z gwarancją praw podstawowych, powstała dopiero na przełomie XVIII/XIX wieku.

Uchwalenie w roku 1818 konstytucji Królestwa Bawarii dało wyraźną regulację obywatela - indygenata, czyli osoby, która korzystała z pełni praw publicznych, obywatelskich i prywatnych ze względu na jej przynależność państwową. Przynależność można było nabyć albo przez urodzenie, albo przez naturalizację.

Regulacja prawna obywatelstwa

Przez pojęcie obywatelstwa należy rozumieć więź prawną łączącą daną osobę fizyczną z państwem i oznaczającą jej prawną przynależność do danego państwa w myśl prawa państwowego.

Skutkiem obywatelstwa jest nadanie jednostce praw i obowiązków. Zakres ich jest różny i wynika z bardzo różnych czynników: ekonomicznych, **społecznych i politycznych**. Obywatelstwo należy do wyłącznych, suwerennych praw wewnętrznych każdego państwa. Swoboda regulacji problematyki obywatelstwa jest ograniczona jedynie umowami międzynarodowymi.

Obywatel z punktu widzenia niemieckiego

Jak już wcześniej wspomniałam, obywatelstwo należy do wyłącznych, suwerennych praw wewnętrznych każdego państwa. Swoboda regulacji problematyki obywatelstwa jest ograniczona jedynie umowami międzynarodowymi. Jest to szczególnie widoczne w przypadku obywatelstwa niemieckiego.

Instytucję obywatelstwa niemieckiego komplikuje dodatkowo utworzenie przez Ustawę

Zasadniczą konstytucyjnego pojęcia Niemca jako instytucji alternatywnej dla obywatelstwa niemieckiego pod względem niektórych praw konstytucyjnych. Obywatelstwo niemieckie jest wzbogacone także powołaniem obywatelstwa Unii Europejskiej utworzonego na podstawie **Traktatu z Maastricht**⁶².

Kto może zostać obywatelem Niemiec?

Zasada

Wiele zdarzeń które miały miejsce w życiu wnioskodawcy i jego przodków, może mieć znaczenie dla uzyskania bądź utraty obywatelstwa niemieckiego. Posiadanie obywatelstwa niemieckiego rozpatrywane jest w ramach postępowania prowadzonego na wniosek osoby zainteresowanej. Należy przy tym udowodnić przedkładając przekonujące dokumenty pierwotne uzyskane i nieprzerwane posiadanie obywatelstwa niemieckiego.

Warunki uzyskania obywatelstwa przez urodzenie

1. Osoby urodzone ze związku małżeńskiego. W przypadku osób urodzonych przed dniem 1 stycznia 1975 r. obowiązuje zasada, że mogą być Niemcami tylko wtedy, gdy ich ojciec był Niemcem. Ciągłość pochodzenia należy udowodnić wstecz od dziadka (ewentualnie pradziadka), aż do początku XX wieku. Jeżeli rodzice byli małżeństwem, a tylko matka była Niemką, wtedy w wypadku urodzenia między 1 kwietnia 1953 r. a 31 grudnia 1974 r. uzyskanie obywatelstwa było możliwe poprzez oświadczenie złożone przez matkę przed właściwym urzędem. Osoba urodzona po 1 stycznia 1975 r. uzyskuje obywatelstwo wtedy, gdy posiadało je jedno z rodziców.

2. Osoby nie urodzone w związku małżeńskim. Z reguły obowiązuje zasada, że dana osoba uzyskuje obywatelstwo matki. Od 1 lipca 1993 r. obywatelstwo można otrzymać po ojcu jeżeli jest on **Niemcem, przeprowadzono zgodnie z przepisami prawa niemieckiego skuteczne stwierdzenie wzgl. uznanie ojcostwa a także, gdy uznanie ojcostwa wzgl. Przeprowadzone lub**

⁶² <http://www.korporacje.com/wordpress/blog/2013/02/15/reforma-prawa-o-obywatelstwie-w-niemczech-i-jej-wplyw-na-stosunki-polsko-niemieckie/>

wszczenie postępowania w sprawie ustalenia ojcostwa nastąpiło zanim dziecko osiągnęło 23 rok życia.

3. Uzyskanie obywatelstwa przez urodzenie w Niemczech. Od 1 stycznia 2000 r. dziecko rodziców, którzy są cudzoziemcami uzyskuje niemieckie obywatelstwo, jeżeli jedno z rodziców od 8 lat przebywa legalnie w Niemczech i posiada uprawnienie do pobytu lub od 3 lat posiada zezwolenie na pobyt na czas nieokreślony. Po osiągnięciu 18 roku życia osoba, która nabyła obywatelstwo poprzez urodzenie w Niemczech i posiada obywatelstwo innego państwa, musi oświadczyć na piśmie przed ukończeniem 23 roku życia jakie obywatelstwo pragnie zachować. Jeżeli zdecyduje się zachować obywatelstwo niemieckie, ma obowiązek udokumentować utratę lub zrzeczenie się obywatelstwa innego państwa. W przypadku, gdy takie oświadczenie nie zostanie złożone, to automatycznie traci się obywatelstwo niemieckie. Osoby urodzone w Niemczech przed 1 stycznia 2000 r. nie nabyły obywatelstwa jedynie na podstawie faktu urodzenia w Niemczech.

Brak obywatelstwa w przypadku urodzenia za granicą

W przyszłości nie będzie można uzyskać obywatelstwa niemieckiego, jeżeli dziecko urodzi się za granicą po 31 grudnia 1999 r. i tam też mieszka na stałe. Wyjątkiem jest sytuacja, gdy dziecko stałoby się bezpaństwowcem lub będący Niemcem rodzic zgłosi urodzenie dziecka w ciągu roku we właściwym niemieckim przedstawicielstwie zagranicznym Republiki Federalnej Niemiec.

Nie przekazanie obywatelstwa dziecku nastąpić może także w przypadku, gdy obydwaj rodzice są urodzeni po 31 grudnia 1999 r. za granicą i mieszkają tam na stałe.

4. Nabycie obywatelstwa przez adopcję. Obywatelstwo w tym przypadku uzyskują tylko dzieci, które w momencie złożenia wniosku o adopcję nie ukończyły 18 roku życia i zostały adoptowane przez Niemca w wyniku adopcji ważnej według prawa niemieckiego.

Konieczne dokumenty

Zasadą jest, że należy złożyć wniosek o wystawienie dokumentu potwierdzającego obywatelstwo. Trzeba dokładnie go wypełnić, a wszystkie dane udokumentować. Niemieckie obywatelstwo wnioskodawcy należy uwiarygodnić odpowiednimi dokumentami (aktami stanu cywilnego, zaświadczeniami o stałym miejscu zamieszkania, itp.). We wniosku należy zwłaszcza podać, gdzie rodzina zamieszkiwała między 1920 r. a 1939 r. Wniosek należy złożyć w ambasadzie Niemiec.

Zmiana obywatelstwa

W przypadku chęci przyjęcia obywatelstwa obcego kraju z jednoczesnym zachowaniem obywatelstwa niemieckiego, należy złożyć w Federalnym Urzędzie Administracyjnym wniosek o zachowanie obywatelstwa niemieckiego. Dokonać tej czynności można także w Ambasadzie lub Konsulacie. W postępowaniu trzeba uwiarygodnić istniejące nadal związki z Niemcami.

Od 28 sierpnia 2007 r. nie wymagane jest zezwolenie na zachowanie obywatelstwa niemieckiego w przypadku zamiaru przyjęcia obywatelstwa innego kraju członkowskiego UE lub Szwajcarii⁶³.

Nadawanie obywatelstwa polskiego w kontekście historycznym

Ustawa z dnia 20 stycznia 1920 r. o obywatelstwie Państwa Polskiego regulowała nabycie obywatelstwa polskiego w sposób pierwotny (odpowiadając na pytanie, kto był obywatelem polskim w chwili wejścia w życie ustawy, a właściwie w momencie powstania państwa polskiego w 1918 r.). Krąg tych osób określono w nawiązaniu do prawa zaborców oraz do umów międzynarodowych wiążących Polskę.

Określa, że obywatelem polskim może być osoba: osiedlona lub urodzona na terenie Państwa Polskiego „a ponad to której na mocy traktatów międzynarodowych obywatelstwo polskie przysługuje. Możliwość uzyskania obywatelstwa miały

⁶³ <http://www.warschau.diplo.de/contentblob/3430482/Daten/2844536/Staatfestste11.pdf>

<http://www.korporacje.com/wordpress/blog!2013/02/15/reforma-prawa-o-obywatelstwie-w-niemczech-t-jej-wplyw-na-stosunki-polsko-niemieckie/>

także osoby polskiego pochodzenia posiadające inne obywatelstwo. Należało wtedy po powrocie do Państwa Polskiego w urzędzie administracyjnym swojego miejsca zamieszkania złożyć dowody pochodzenia polskiego wraz z oświadczeniem, że dana osoba chce być obywatelem polskim i zrzeka się obywatelstwa innego państwa. W tamtym okresie można było nabyć je przez:

- urodzenie,
- uprawnienie, uznanie lub przysposobienie
- zamążpójście
- przyjęcie urzędu publicznego lub przyjęcie do służby wojskowej w Państwie Polskiem, o ile nie uczyniono przeciwnego zastrzeżenia.

Natomiast utrata mogła nastąpić w przypadku, gdy osoba:

- nabyła obce obywatelstwo,
- wstąpiła do służby wojskowej obcego państwa bez zgody Rządu Polskiego.

Nadanie lub utrata obywatelstwa jeżeli inaczej nie zastrzegało postanowienie Ministra Spraw Wewnętrznych, rozciągało się na żonę oraz dzieci do 18 roku życia⁶⁵.

W ustawie z dnia 8 stycznia 1951 r. o obywatelstwie polskim tak jak we wcześniej omawianej ustawie zostało zaznaczone, że obywatel polski nie może posiadać innego obywatelstwa. Do obywateli należeli ludzie, którzy: zdobyli obywatelstwo polskie zgodnie ze wcześniejszymi przepisami, przybyli do Polski Ludowej jako repatrijanci, uzyskały stwierdzenie swej polskiej narodowości na podstawie ustawy z dnia 28 kwietnia 1946 r. o obywatelstwie Państwa Polskiego osób narodowości polskiej zamieszkałych na terenach Ziemi Odzyskanych (Dz. U. R. P. Nr 15, poz. 106), dekretu z dnia 22 października 1947 r. o obywatelstwie Państwa Polskiego osób narodowości polskiej zamieszkałych na obszarze b. Wolnego Miasta Gdańska (Dz. U. R. P. Nr 65, poz. 378) lub przepisów obowiązujących poprzednio w tym przedmiocie. **Można było jednak uznać**

za obywateli polskich ludzi, którzy nie spełniali tych wymagań pod warunkiem, że zamieszkiwały w Polsce co najmniej od 9 maja 1945 r., chyba że przybyły jako cudzoziemcy określonej przynależności państwowej i byli traktowani w Polsce jako cudzoziemcy. Nabycie obywatelstwa przez dziecko było możliwe, gdy:

- oboje rodzice byli obywatelami polskimi,
- jedno z rodziców jest obywatelem polskim, a drugie jest nieznanie albo nieznanie lub nieokreślone jest jego obywatelstwo,
- zostało urodzone, znalezione w Polsce, gdy obydwoje rodzice są nieznanie albo nieznanie lub nieokreślone jest ich obywatelstwo,

w przypadku kiedy rodzice wybrali dziecku obywatelstwo innego kraju, odrzucając polskie albo w razie sądowego rozstrzygnięcia dotyczącego obywatelstwa dziecka, po ukończeniu 13 roku życia mogło ono złożyć oświadczenia przed właściwą władzą o przyznanie mu obywatelstwa polskiego. Polak przebywający za granicą mógł stracić obywatelstwo polskie, jeżeli:

- naruszył obowiązek wierności wobec Państwa Polskiego,
- działał na szkodę żywotnych interesów Polski Ludowej,
- nielegalnie opuścił obszar Państwa Polskiego po dniu 9 maja 1945 r.,
- odmówił powrotu do kraju na wezwanie właściwej władzy,
- uchyla się od wykonania obowiązku wojskowego,
- skazany został za granicą za zbrodnię społeczną lub jest recydywistą⁶⁶.

Obywatelstwo polskie obecnie

Ustawa z dnia 2 kwietnia 2009 r. o obywatelstwie polskim określa, że narodowość polską można nabyć:

- z mocy prawa,

Ustawa z dnia 20 stycznia 1920 r. o obywatelstwie Państwa Polskiego

⁶⁵ Ustawa z dnia 8 stycznia 1951 r. o obywatelstwie polskim

- **przez** nadanie obywatelstwa polskiego,
- przez uznanie za obywatela polskiego,
- przez przywrócenie obywatelstwa polskiego.

Zawarcie związku małżeńskiego osób obywatelstwa, nie wpływa na ich dotychczasową narodowość. W sytuacji, gdy rodzicom nadaje się lub odbiera obywatelstwo, ma to wpływ na małoletniego pozostającego pod ich władzą rodzicielską. Taka zależność zachodzi także jeżeli drugiemu z rodziców nie przysługuje władza rodzicielska albo złożyła oświadczenie o wyrażeniu zgody na nabycie lub utratę przez małoletniego obywatelstwa polskiego. Do zmiany narodowości dziecka, które ukończyło 16 rok życia wymagane jest oświadczenie o wyrażeniu zgody złożone przez nie. Wnioski, oświadczenia i dokumenty wymagane do przyznania bądź odebrania obywatelstwa sporządzone w języku obcym należy złożyć razem z tłumaczeniem na język polski sporządzone lub poświadczone przez tłumacza przysięgłego lub przez konsula, chyba że umowa międzynarodowa, którą Rzeczpospolita Polska jest związana, stanowi inaczej.

Nabycie narodowości polskiej z mocy prawa dokonuje się w dwóch przypadkach. Pierwsze z nich obejmuje sytuację, gdy co najmniej jedno z rodziców jest Polakiem. Drugie jeżeli dziecko urodzi się na terytorium Polski, a jego rodzice są nieznani, nie posiadają żadnego obywatelstwa lub ich obywatelstwo jest nieokreślone. Unarodowienie się może dokonać się także poprzez repatriację.

Nadać obywatelstwo może Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek zainteresowanego. Powinien on zawierać:

- dane cudzoziemca,
- adres zamieszkania,
- informacje o rodzicach cudzoziemca i dalszych wstępnych, jeżeli posiadali obywatelstwo polskie,

- informacje o źródłach utrzymania cudzoziemca, jego osiągnięciach zawodowych, działalności politycznej i społecznej,
- informacje o znajomości języka polskiego przez cudzoziemce,
- informację, czy cudzoziemiec ubiegał się o nabycie obywatelstwa polskiego w przeszłości,
- uzasadnienie.

Cudzoziemiec sprawujący władzę nad małoletnim musi dodatkowo dołączyć informacje dotyczące:

- danych małoletniego,
- informacje, czy i przed jakim Organem zostały złożone oświadczenia o wyrażeniu zgody na nabycie obywatelstwa, gdy drugie z rodziców złożyło oświadczenie o wyrażeniu zgody na nabycie lub utratę przez małoletniego obywatelstwa lub nadania z dołączeniem jego zgody po ukończeniu **16 roku życia**⁶⁷.

⁶⁷ Ustawa z dnia 14 lutego 2012 r. o obywatelstwie polskim

- przez nadanie obywatelstwa polskiego,
- przez uznanie za obywatela polskiego,
- przez przywrócenie obywatelstwa polskiego.

Zawarcie związku małżeńskiego osób obywatelstwa, nie wpływa na ich dotychczasową narodowość. W sytuacji, gdy rodzicom nadaje się lub odbiera obywatelstwo, ma to wpływ na małoletniego pozostającego pod ich władzą rodzicielską. Taka zależność zachodzi także jeżeli drugiemu z rodziców nie przysługuje władza rodzicielska albo złożyła oświadczenie o wyrażeniu zgody na nabycie lub utratę przez małoletniego obywatelstwa polskiego. Do zmiany narodowości dziecka, które ukończyło 16 rok życia wymagane jest oświadczenie o wyrażeniu zgody złożone przez nie. Wnioski, oświadczenia i dokumenty wymagane do przyznania bądź odebrania obywatelstwa sporządzone w języku obcym należy złożyć razem z tłumaczeniem na język polski sporządzone lub poświadczone przez tłumacza przysięgłego lub przez konsula, chyba że umowa międzynarodowa, którą Rzeczpospolita Polska jest związana, stanowi inaczej.

Nabycie narodowości polskiej z mocy prawa dokonuje się w dwóch przypadkach. Pierwsze z nich obejmuje sytuację, gdy co najmniej jedno z rodziców jest Polakiem. Drugie jeżeli dziecko urodzi się na terytorium Polski, a jego rodzice są nieznanymi, nie posiadają żadnego obywatelstwa lub ich obywatelstwo jest nieokreślone. Unarodowienie się może dokonać się także poprzez repatriację.

Nadać obywatelstwo może Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek zainteresowanego. Powinien on zawierać:

- dane cudzoziemca,
- adres zamieszkania,
- informacje o rodzicach cudzoziemca i dalszych wstępnych, jeżeli posiadali obywatelstwo polskie,

- informacje o źródłach utrzymania cudzoziemca, jego osiągnięciach zawodowych, działalności politycznej i społecznej,
- informacje o znajomości języka polskiego przez cudzoziemce,
- informację, czy cudzoziemiec ubiegał się o nabycie obywatelstwa polskiego w przeszłości,
- uzasadnienie.

Cudzoziemiec sprawujący władzę nad małoletnim musi dodatkowo dołączyć informacje dotyczące:

- danych małoletniego,
- informacje, czy i przed jakim Organem zostały złożone oświadczenia o wyrażeniu zgody na nabycie obywatelstwa, gdy drugie z rodziców złożyło oświadczenie o wyrażeniu zgody na nabycie lub utratę przez małoletniego obywatelstwa lub nadania z dołączeniem jego zgody po ukończeniu **16 roku życia**⁶⁷.

⁶⁷ ustawa z dnia 14 lutego 2012 r. o obywatelstwie polskim

KOŁO NAUKOWE PRAWA GOSPODARCZEGO PUBLICZNEGO

Artykuł sprawdzony przez

dr. hab. prof. US Rajmunda Molskiego

Hanna Bielecka i Justyna Korolczuk
„Praktyczna strona problematyki dziedziczenia”

Kilka uwag o potwierdzeniu nabycia spadku przed
notariuszem

W obecnym stanie prawnym jest możliwość potwierdzenia nabycia spadku przed notariuszem. Jest to droga najprostsza i można z niej korzystać w sytuacji, gdy nie występuje spór między spadkobiercami. Zarejestrowany akt poświadczenia dziedziczenia ma skutki prawomocnego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku.

Spadkobierca powinien ustalić z notariuszem termin na sporządzenie aktu poświadczenia dziedziczenia i poinformować potencjalny krąg spadkobierców o konieczności stawienia się przed notariuszem w ustalonym terminie. Przed notariuszem należy przedłożyć takie dokumenty jak: dowody osobiste spadkobierców, skrócony odpis aktu zgonu spadkodawcy, dokument potwierdzający numer PESEL zmarłego (np. unieważniony dowód osobisty bądź zaświadczenie wydane przez właściwy organ samorządowy - do uzyskania w urzędzie gminy, zajmuje się tym urząd stanu cywilnego) oraz jeśli któryś ze spadkobierców zmienił nazwisko musi przedłożyć również dokument potwierdzający tę zmianę np. odpis skrócony aktu małżeństwa a także testament. Sporządzenie aktu poświadczenia dziedziczenia oraz protokołu dziedziczenia podlega następującej opłacie: akt poświadczenia dziedziczenia - 50 zł + VAT 23%, protokół dziedziczenia - 100 zł + VAT 23%. Za sporządzenie wypisu, odpisu lub wyciągu z akt notarialnych notariusz może pobrać maksymalną stawkę wynoszącą 6 zł za każdą rozpoczętą stronę + VAT 23%.

W sytuacji konfliktowej można przyjąć spadek wprost (bądź z dobrodziejstwem inwentarza a także odrzucić) także przed sądem. Procedura jest

znacznie dłuższa aczkolwiek sprawdza się w sytuacji konfliktu między spadkobiercami.

Śmierć spadkobiercy przed formalnym załatwieniem kwestii dziedziczenia

Sytuacja jest bardzo prosta w sytuacji, gdy po śmierci spadkodawcy spadkobiercy przyjmą spadek i będą mieli na potwierdzenie tej czynności odpowiedni dokument. Jednak może się zdarzyć, że spadkobierca nie uczyni temu zadość i umrze. Co zrobić w tej sytuacji? Dla celu przedstawienia tej sytuacji należy przyjąć, że pierwszy spadkodawca, czyli ten który umarł wcześniej to spadkodawca A, a ten który zmarł później to spadkodawca B (jest on zarazem spadkobiercą B).

Należy zauważyć, że w tej sytuacji doszło do dziedziczenia przez zmarłego już spadkobiercę B, ponieważ żył w momencie otwarcia spadku, po spadkodawcy A. Dlatego też niezbędne jest w pierwszej kolejności przyjęcie spadku po spadkodawcy B poprzez potwierdzenie przyjęcia spadku przed notariuszem bądź przeprowadzając postępowanie przed sądem. Postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku lub akt poświadczenia dziedziczenia będzie podstawą do wystąpienia z wnioskiem o stwierdzenie nabycia spadku przed sądem bądź poświadczenia dziedziczenia przed notariuszem. Dopiero w momencie uzyskania potwierdzenia nabycia spadku po spadkodawcy B będzie możliwe wnioskowanie o stwierdzenie nabycia spadku przed sądem bądź przed notariuszem po spadkodawcy A. Dzieje się tak ponieważ krąg osób, które mogą występować z wnioskiem o stwierdzenie nabycia spadku, jest ograniczony i może być nim m.in. osoba, która uprawdopodobni, że jest spadkobiercą.

Wynika to z kodeksu postępowania cywilnego: **art. 635 § 2. k.p.c. Wniosek może zgłosić każdy, kto uprawdopodobni, że jest spadkobiercą, uprawnionym do zachowku lub zapisobiercą, a ponadto wykonawcą testamentu, współwłaścicielem rzeczy, współuprawnionym co do praw pozostałych po spadkodawcy, wierzyciel mający pisemny**

KazUS

dowód należności przeciwko spadkodawcy oraz właściwy urząd skarbowy.

Aspekt podatkowy

Przy przyjmowaniu spadku należy również pamiętać o obowiązku podatkowym, który ciąży na spadkobiercy w związku z przyjęciem spadku. Wysokość podatku jest uzależniona od stopnia pokrewieństwa lub jego braku w stosunku do spadkodawcy. W ustawie o podatku od spadków i darowizn zostały przewidziane 3 grupy podatkowe. Dodatkowo przyjęto zwolnienie od podatku, które odnosi się do I grupy podatkowej (do I grupy podatkowej wchodzi najbliższa rodzina spadkodawcy), jednak jest ono zastrzeżone kilkoma warunkami:

1. przynależność do I grupy podatkowej,
2. zgłoszenie faktu dziedziczenia właściwemu naczelnikowi urzędu skarbowego,
3. zgłoszenie faktu dziedziczenia w ciągu 6 miesięcy od przyjęcia spadku.

Tak więc spadkobierca w ciągu 6 miesięcy od przyjęcia spadku musi zgłosić ten fakt w urzędzie skarbowym, jeśli chce skorzystać ze zwolnienia od tego podatku. Należy pamiętać, że przyjęcie spadku następuje automatycznie, gdy upłynie 6 miesięcy od dnia otwarcia spadku.

W sytuacji gdy dziedziczymy w sposób, który został przedstawiony powyżej, czyli gdy trzeba przeprowadzić postępowanie po śmierci spadkobiercy, to jeśli nie nastąpiło przedawnienie, to dziedziczone jest również zobowiązanie podatkowe, którego nie uiszczył spadkobierca B po przyjęciu spadku po spadkodawcy A. W sytuacji spadkobiercy B (spadkodawcy B) doszło za jego życia do przyjęcia spadku wprost i nie uiszczył on odpowiedniej kwoty podatku od spadków i darowizn po spadkodawcy A. W związku z tym na spadkobiercy po spadkodawcach A i B ciąży obowiązek zapłaty tego podatku, jeśli nie przedawniło się zobowiązanie **podatkowe**.

Podziękowania

W wszystkich kół naukowych, które opublikowały swoje artykuły w czwartym numerze gazety wydziałowej KazUS pragniemy serdecznie podziękować:

i M Rektor

prof. dr hab. Edward Włodarczyk

dr. hab. prof. US Zbigniewowi Kuniewiczowi

Dziekanowi Wydziału Prawa i Administracji US

dr Katarzynie Dadańskiej

Prodziekan ds. Studiów Stacjonarnych

Pragniemy również podziękować osobom, które czuwały nad merytoryczną prawidłowością wszystkich przedstawionych artykułów:

- **prof. Zw. dr. hab. Markowi Górskiemu** - za sprawdzenie artykułów Koła Naukowego Prawa Ochrony Środowiska,
- **dr. hab. prof. US Pasqualeowi Policastro** - za sprawdzenie artykułów Koła Naukowego PeaceLab i Koła Naukowego Prawa Polskiego i Porównawczego,
- **dr. hab. prof. US Rajmundowi Molskiemu** - za sprawdzenie artykułu Koła Naukowego Prawa Gospodarczego Publicznego,
- **dr hab. prof. US Kindze Fladze-Gieruszyńskiej** - za sprawdzenie artykułów Koła Naukowego Arbitrażu i Mediacji,
- **mgr Tomaszowi Pieniężnemu** - za sprawdzenie artykułów Koła Nauk Penalnych,
- **mgr Ewie Olszewskiej** - za sprawdzenie artykułów Koła Naukowego Lege Artis.